

ERF
GOED
DEAL

KERNKAARTENBUNDEL

ERFGOED ALS VASTE WAARDE VOOR DE TOEKOMST | Tussenstand december 2024

Voor u ligt de nieuwe kernkaartenbundel met veel informatie over lopende projecten én de recent toegevoegde projecten in de Erfgoed Deal. Daarmee laten we de kracht die erfgoed in zich heeft, om o.a. een verbindende rol te spelen en de ruimtelijke kwaliteit van ontwikkelingen te vergroten, steeds duidelijker zien.

Inmiddels is het programma vijf jaar onderweg en neemt het aantal afgeronde projecten gestaag toe. Daarmee kunnen we ook steeds beter zien wat het resultaat van al die Erfgoed Deal-projecten is. In onze leeromgeving verschuift de focus van het agenderen en uitdragen van een erfgoedinclusieve werkwijze naar het laten zien van concrete resultaten. Steeds beter kunnen we lessen trekken uit erfgoedinclusieve projecten, zowel in positieve zin als met kritische reflectie. In veel gevallen gaat het om innovatieve 'pioniersprojecten' waar soms ook dingen anders lopen dan van tevoren was uitgedacht. Maar ook van deze aangepast projecten kunnen we veel leren.

De kernkaartenbundel vormt een belangrijke basis voor onze kennisdeling en -borging en een groeiende bron van inspiratie voor andere projecten. De kernkaarten zijn opgesteld door de projecten zelf, in samenwerking met het programmabureau. Dit is een tussenstand, een werkdocument. Niet alle projecten zijn even ver. In één oogopslag is te zien wat het project inhoudt, welke doelen zijn bereikt, welke middelen zijn uitgegeven en wat voor producten eruit zijn voortgekomen. Vaak zijn deze producten, in de vorm van websites, podcasts of tijdschriften, online te vinden. Projecten kunnen hiermee doorlopend gevolgd worden en contactpersonen staan weergegeven voor het geval men aanvullende informatie over een project wil opvragen. Dit bevordert de directe kennisuitwisseling.

Waar zijn we inmiddels met de bundel? Het gaat hier weer om een tussenstand. De meeste projecten zijn nog in uitvoering. Nieuwe projecten uit de ge ronde zullen in de volgende updates worden toegevoegd. *Work in progress* dus!

Persoonlijk ben ik ervan overtuigd dat in een tijd waarin veel gesproken wordt over de impact van veranderingen in ons land en het effect daarvan op de (directe) leefomgeving van inwoners en bezoekers, het erfgoedveld een nog belangrijkere rol kan spelen. Hoe dit kan laat de Erfgoed Deal al zien. Het verbindende effect van het betrekken van erfgoed direct bij de start van opgaven is in alle projecten duidelijk zichtbaar. Door deze rol van het erfgoed komen we tot verbetering van de ruimtelijke en sociale kwaliteit waarnaar zo hard wordt gezocht.

Kern is dat interdisciplinair werken en de bereidheid om écht samen te werken met andere beleidsterreinen bepalend is voor het succes van de projecten. Het leidt tot betere plannen, inbedding in de plaatselijke cultuur, meer betrokkenheid van bewoners en maatschappelijke organisaties met als eindresultaat: een mooier dorp, stad of landgoed. Aan ons de taak om samen te blijven werken aan het belang van het versterken van de rol van erfgoed in de maatschappij en daarmee bij te dragen aan veel kwaliteitsverbeteringen en uiteindelijk een mooier Nederland!

namens de stuurgroep Erfgoed Deal
voorzitter Mirjam Wulfse

Transitie: Landbouw en Natuur

> Amsterdam Wetlands	5
> Nieuw Drassig Land	6
> Belevenisboerderij Schieveen	7
> Greppelland Fryslân	8
> Middag-Humsterland	9
> Pionieren in de Peel	10
> Ringwalburg Burgh-Haamstede	11

Transitie: Energie en Economie

> Forteiland Pampus	13
> Meester van der Heijdengroeve	14
> Waddenkust K(l)eigoed!	15
> Kademuren Amsterdam	16
> Du MOment des Monuments	17
> Molenaars erf Hemmes	18
> Proeftuin Opgewekt	19
> Slotkwartier Egmond aan den Hoef	20
> Warmtetransitie Amersfoortse Binnenstad	21

Transitie: Wonen en Mobiliteit

> Stinspark Zwolle	23
> Scholen Nieuwegein	24
> Renaissance Velperweg Arnhem	25
> Stadshaven Maassluis	26
> Stijlicoon Nagele	27
> Buurtbakens Haarlem	28
> Sluiskwartier Deventer	29
> Hart van Oosterhout	30
> Rode Buurt Zaanstad	31
> Kazernekwartier Venlo	32

> Historische Verbindingen Landgoed Eyckenlust	33
> Archeologie in Rijnenburg	34
> Di Boneiru, Pa Boneiru	35
> Buurtschap Hooge Hunze	36

Transitie: Water en Bodem

> Kasteelpark Weert	38
> VONDST	39
> Hoornwerk Grebbedijk	40
> Zitterd Climate Proof	41
> Klimaatbuuste Buitenplaatsen	42
> Watermolenlandschappen	43
> Nieuwe Waterwerken Zoutkamp	44
> Beken & Bleken van Losser	45
> Linielandschap Waaldijk	46
> Awa pa Kòrsou - Water voor Curaçao	47
> Klimaatbestendige Leidse Binnenstad	48
> Schans-Buitenwacht Kampen	49
> Archeologie Singelpark Oldenzaal	50
> Artis: Ruimte voor Water in de Stad	51
> Klimaatgeraamte Landfront Vlissingen	52
> Waterharmonica Noorderbos Tilburg	53

Voorheen: Ondersteunende lijnen

> Een Nieuwe Tijd!	55
> Wijkaanpak De Pas	56
> Campagne ONGEZOUTEN (IJsselmeer)	57
> Buitengewone Leerstoel CEPRO	58
> Erfgoed Sterren	59

Leeromgeving	60
---------------------	----

Producten Leeromgeving	61
-------------------------------	----

Transitie: Landbouw en Natuur

Ons landelijk gebied staat onder druk. Er zijn maatregelen nodig om het landelijk gebied leefbaar, gezond, aantrekkelijk en toekomstbestendig te ontwikkelen. Dat vraagt om keuzes en slimme combinaties. Ook in de toekomst willen we een gezond en veilig landelijk gebied, waar voedsel geproduceerd wordt, waar prettig gewoond kan worden en waar de natuur de ruimte krijgt met als uitkomst een herkenbaar en aantrekkelijk landschap en vitale gemeenschappen. Tegelijkertijd is het landelijk gebied niet een optelsom van technische oplossingen. Een integrale blik is meer dan nodig. Dat erft een belangrijke bijdrage kan leveren is evident: het verleden biedt houvast en zorgt ervoor dat mensen zich blijven herkennen in de gebieden waar zij wonen, werken en recreëren. Het gaat bijvoorbeeld om het herstel van historische landschapselementen en verkavelingspatronen, groenblauwe dooradering of de herbestemming van monumentale boerderijen.

PRIORITAIRE OPGAVEN

NATUURVERBETERING
EN STIKSTOFREDUCTIE

GROENBLAUWE DOORADERING

CO²-REDUCTIE

NATUURINCLUSIEVE LANDBOUW

OVERGANGSGEBIEDEN

VEENWEIDELANDSCHAPPEN

ROBUUSTE NATUUR

TRANSFORMATIE AGRARISCHE
BEBOUWING EN ERF

De op dit veld geteelde hennep wordt gebruikt om spaanplaten van te maken. Boeren zijn op zoek naar nieuwe gewassen, bijvoorbeeld voor de productie van duurzame bouwmaterialen.

➤ INHOUDSOPGAVE

Amsterdam Wetlands

Amsterdam Wetlands beoogt oude waarden een plek te geven in de leefomgeving van de toekomst. Onder meer in Waterland-Oost. Op basis van het Perspectief en Uitvoeringsagenda Waterland-Oost uit 2019 worden natuurherstelmaatregelen en kwaliteitsverbeteringen bepaald en uitgewerkt voor algemene vernatting en specifieke maatregelen per deelgebied, tegen bodemdaling en voor verbeteren van natuurwaarden, zowel binnendijks als buitendijks.

PRODUCTEN + MEDIA

- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Webinar](#) Wat kun je als IBP VP-gebied met de Erfgoed Deal?
- [Over Waterland](#) op de website van Staatsbosbeheer
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!
- [Projectpagina](#) gebiedsproces Waterland-Oost

AMSTERDAM WETLANDS

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Water van goede kwaliteit is een voorwaarde voor natuur, landbouw en andere functies. Analyses van de huidige situatie en historische gegevens van bodem, water, flora en fauna en van recreatieve en landschappelijke waarden leverden een set kaartbeelden op. Deze zijn gecombineerd met praktische kennis over weidevogels en landschap. Gevoegd bij een hydrologische onderbouwing van het gebiedswater en de resultaten uit expertateliërs (met 140 deelnemers) heeft dit inzicht gegeven in de manier waarop opgaven voor klimaat, natuur, landbouw, cultuurhistorie en recreatie kunnen worden gekoppeld.

FINANCIERING

- € 1.200.000 totaal
- € 570.000 Erfgoed Deal
- € 630.000 cofinanciering

TIJDPAD

In 2023 zijn drie gebieden 'De Peereboom', 'Opperwoude' en 'De Munt' heringericht o.b.v. oude verkaveling en verbonden met het buitendijkse stukje 'De Nes'. Onder de dijk komt een vismigratieduiker.

PARTNERS + SAMENWERKING

- IBP Vitaal Platteland
- Provincie Noord-Holland
- Amsterdam Wetlands:
 - Staatsbosbeheer (uitvoerder)
 - Natuurmonumenten
 - Recreatie Noord-Holland

CONTACT

- [Vera Geelen](#)
- [Chris Lansink](#)

Nieuw Drassig Land

Polder Nijbroek – dat ‘nieuw drassig land’ betekent – wordt klimaatrobuust gemaakt door samen met Nijbroekers te werken aan een alternatieve inrichting van het landschap. De aanpak van het cultuurhistorisch waardevolle gemaal Baron van der Feltz wordt gecombineerd met een slimmer waterbeheer. De unieke middeleeuwse polderstructuur van Nijbroek biedt oplossingen hiervoor: klimaatadaptatie krijgt op lokale, eigen wijze vorm.

NIEUW DRASSIG LAND

FINANCIERING

€ 1.586.000 totaal
€ 753.000 Erfgoed Deal
€ 833.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- [Interactieve kaart](#) projectwebsite water, erfgoed en landschap.
- [Artikel](#) over het waarom van de wateropgave
- [Artikel](#) RO magazine
- [Nieuwsbrief](#) Nijbroek
- [Onderzoek](#) historisch hakhoutbos
- [Trailer documentaire](#) Nieuw Drassig Land
- [Informatiefolder](#) Gemaal Terwolde
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

CONTACT

[Paulien Dekker](#)

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Plan is ontstaan vanuit de uitbreidingsopgave (capaciteit verhogen) van het elektrisch gemaal. Vanuit het object is men gebiedsgericht gaan denken: er is een nieuw samenspel nodig in het watersysteem, van polderslootje tot gemaal. We leren hoe de (inter)nationale klimaatopgave lokaal vorm krijgt. Het project laat zien hoe boeren, burgers en overheden gezamenlijk tot oplossingen komen, met (cultuurhistorische) waarden als verbindende rode draad. Deze waarden zijn sleutel tot samenwerking én tot integrale kwaliteit; we zoeken naar meerwaarde voor meer dan de wateropgave. Deze integrale, lokale manier van samenwerken vraagt om nieuwe (ontwerp)methodes, waar we in dit project mee experimenteren.

TIJDPAD

In ontwerp ateliers met Nijbroekers, gebiedspartijen en landschaps- water- en erfgoedexperts is lokaal maatwerk ontworpen voor klimaatadaptatie. De werkzaamheden a/h elektrisch gemaal zijn in uitvoering. Binnenkort start de restauratie van het voormalige stoomgemaal. De 1^e gemetselde duiker is gerestaureerd evenals een monumentaal bruggetje. Vele deelprojecten worden nog verder uitgewerkt in overleg met grond-eigenaren en omwonenden. Ook is er een actieve vrijwilligersgroep.

Polder Nijbroek

PARTNERS + SAMENWERKING

- Waterschap Vallei en Veluwe
- Gemeente Voorst
- Provincie Gelderland
- Coöperatie Polder Nijbroek

> INHOUDSOPGAVE

Belevenisboerderij Schieveen

De bestaande succesvolle Belevenisboerderij Schieveen aan de Rotterdamse stadsrand groeit uit tot een voorbeeld van een natuur- en erfgoed-inclusieve publieksboerderij. Boer Oosthoek zal zijn bedrijfsvoering verder verduurzamen. De historische boerderij op het erf wordt gerestaureerd en herbestemd, met functies op het gebied van korte ketens en natuurinclusieve landbouw. Op het erf worden historische elementen teruggebracht. Het project sluit zo aan bij de natuurinclusieve en erfgoed- en landschapsinclusieve ambities van de gemeente en Natuurmonumenten om de ruimtelijke kwaliteit van het Rotterdamse platteland te versterken.

FINANCIERING

- € 655.000 totaal
- € 311.000 Erfgoed Deal
- € 344.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- www.rotterdamdeboerop.site
- [Animatie](#) Rotterdam de boer op!
- [Gemeente Rotterdam](#)
- www.polderpad.nl
- www.belevenisboerderij.nl
- www.natuurmonumenten.nl
- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

BELEVENISBOERDERIJ
SCHIEVEEN

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Stedelijke landschappen zijn van groot belang voor het vestigingsklimaat en de leefkwaliteit van grote steden; tegelijkertijd staan deze landschappen onder enorme druk (verstedelijking, milieuproblemen, duurzaamheidsvraagstukken, sociaal-economische problematiek buitengebied). Ruimtelijke transitievraagstukken zijn daarom juist in stedelijke landschappen extra urgent en vragen juist hier om een integrale aanpak. Belevenisboerderij Schieveen is een aansprekend voorbeeld van zo'n integrale aanpak. Vergelijkbare publieksboerderijen rond Rotterdam en andere grote steden kunnen leren van de ervaringen die in dit project worden opgedaan.

TIJDPAD

- **2022:** Overdracht locatie naar Natuurmonumenten
- **2023:** Ontwerp gereed en benodigde vergunningen verkregen
- **2024:** Start uitvoering en opening uitbreiding speelnatuur
- **2025:** Geplande opening boerderijwinkel

CONTACT

- [in Bob Hartog](#)
- [in Claudia van Holsteijn](#)

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Rotterdam
- Nationale Postcode Loterij
- Rotterdam de boer op!
- Natuurmonumenten
- Agrarier M.A. Oosthoek

Uitvoerders

- Gemeente Rotterdam
- Natuurmonumenten

> INHOUDSOPGAVE

Greppelland Fryslân

Greppelland is waardevol erfgoed binnen het agrarisch cultuurlandschap maar is een blinde vlek waardoor het in rap tempo verdwijnt. Er is nu een nieuw perspectief omdat het goed is voor flora en fauna (waaronder weidevogels), klimaatadaptatie en CO-2 reductie. Ruim 206 hectare greppelland wordt hiervoor i.s.m. boeren hersteld of behouden in de gebiedsontwikkelingen Aldeboarn-De Deelen en Baarderadiel.

FOTO: SIMON DE WINTER - NATUURMONUMENTEN

FINANCIERING

- € 818.000 totaal
- € 353.000 Erfgoed Deal
- € 465.000 cofinanciering

GREPELLAND FRYSLÂN

provinsje fryslân
provincie fryslân

Gemeente Leeuwarden

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Bewustwording van de cultuur-historische waarden van greppelland
2. Kennis van de meerwaarde en kansen van greppelland voor actuele opgaven
3. Methodiek om behoud en herstel ook financieel in de agrarische bedrijfsvoering mogelijk te maken
4. Gebiedsgerichte samenwerking met overheden en agrarische collectieven binnen gebiedsontwikkelingen Aldeboarn-De Deelen en Baarderadiel

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Fryslân
- Wetterskip Fryslân
- Gemeente Leeuwarden

Uitvoerders

- Provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân i.s.m. projectorganisaties gebiedsontwikkelingen, agrarische collectieven It Lege Midden en Westergo, Landschapsbeheer Friesland en individuele agrariërs.

TIJDPAD

2023-2024

- Subsidiebeschikkingen voor behoud aan eigenaren greppelland en het vestigen van kwalitatieve verplichtingen
- Subsidiebeschikkingen voor herstel greppelland aan agrarische collectieven en Landschapsbeheer Friesland

2024-2026

- Ontwerpateliers nieuw greppelland
- Werving deelnemende boeren en uitvoering herstel greppelland door agrarische collectieven en Landschapsbeheer Friesland

CONTACT

- in [Kees van Stralen](#)
- in [Lenneke Büller](#)

PRODUCTEN + MEDIA

- [Nieuwsitem](#) met filmpje: Rijksgeld voor behoud Friese greppellandschap: 'Voelt als een erkenning' - Omrop Fryslân
- [Website](#) met projectplan Ruimtelijke kwaliteit, Erfgoed en Landschap | Fryslân
- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

> INHOUDSOPGAVE

Middag-Humsterland

Het is goed boeren in het Nationaal Landschap Middag-Humsterland met zijn bijzondere reliëf zoals kwelder-ruggen, kronkelige sloten, wierden en dijken. Het landbouwkundig gebruik door de eeuwen heen heeft het verder vorm gegeven.

Boeren zijn gewend om te werken met de karakteristieken van dit landschap. Tegelijk is er ruimte voor transitie-opgaven, waar erfgoedwaarden bijdragen aan biodiversiteitsherstel en landschapsbeleving.

Door te redeneren vanuit het verleden en boeren zelf aan het roer te laten bij behoud van het gebied, ontstaat de beste borging voor de toekomst.

Willen we dit unieke landschap behouden, dan is een structurele vergoeding voor het beheer ervan een maatschappelijk belang.

PRODUCTEN + MEDIA

- Een **landschapsvisie** onderbouwt en verbeeldt het toekomstperspectief van het gebied.
- **7 bedrijfsnatuurplannen** voor en door agrarische ondernemers.
- **6 pilots** laten zien hoe landschapsbeheer met erfgoedwaarden in de praktijk werkt.
- Een **gebiedsspecifiek maatregelenpakket** geeft vorm en inhoud aan langjarig landschapsbeheer en maatregelen voor landschapsinclusief boeren.
- Een **gebiedsofferte** brengt in beeld hoe het beheer bekostigd kan worden, maar ook wat het oplevert.
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

FINANCIERING

- € 336.000 totaal
- € 156.000 Erfgoed Deal
- € 180.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. We leren van elkaar via pilots en bedrijfsnatuurplannen
2. Het maatregelenpakket en de gebiedsofferte bieden een aanpak in de gebiedsprocessen
3. Resultaten worden ingezet in gemeentelijk beleid, visie en plannen
4. Kennis, ervaring en inspiratie worden gedeeld met andere overheden en gebieden

TIJDPAD

- Q3 2023: Ambitiedocument landschap opgeleverd en pilots nader uitgewerkt
- Q4 2023: Start pilots met enthousiaste boeren
- Q4 2024: Opleveren gebiedsofferte
- Q1 2025: Resultaten delen, afspraken vervolg

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gebiedsraad Middag-Humsterland (initiatiefnemer)
- Stichting Nationaal Landschap Middag-Humsterland
- Gemeente Westerkwartier
- Programma Westerkwartier Natuurinclusief
- Landschapswerkplaats Toukomst
- BoerenNatuur Groningen West

CONTACT

- [Marleen Westeneng](#)
- [Marieke Bosch](#)

Pionieren in de Peel

Dit is een nieuw project uit de 8e ronde (september 2024)

Hoe kan verdergaande aantasting van landschap en ecologie in De Peel door steeds intensievere landbouw een halt worden toegeroepen? Het initiatief Peel Natuurdorpen draagt landschapslandbouw naar voren als een van de oplossingen: extensief beheerde en natuurinclusief ingerichte landbouwgronden, die worden gefinancierd door kleinschalige vormen van bewoning toe te staan op landbouwgrond. Inspiratielocatie 'Heihorst' (gemeente Maashorst) wordt dé plek om in de praktijk te zien en ervaren wat landschapslandbouw precies inhoudt.

FINANCIERING

- € 1.150.000 totaal
- € 546.000 Erfgoed Deal
- € 604.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Er is een reëel alternatief voor schaalvergroting en ongewenste teelten, nu landschapslandbouw bestuurlijk/ ambtelijk mogelijk is.
2. Er is nieuwe kennis op het gebied van landbouw natuur en wonen. Die delen wij graag: [kennisplein](#).
3. Circa 30 boeren staan klaar om met landschapslandbouw aan de slag te gaan.
4. Er is een goedgekeurde notitie Agro Natuur en Wonen in de gemeente Maashorst, waar andere gemeenten profijt van hebben.

PRODUCTEN + MEDIA

- [Website](#): in de media
- [Notitie](#): AgroNatuurWonen
- [Cursussen](#): landschapslandbouw boer als woonbosbeheerder
- [Resultaten](#): onderzoek
- [Kennisdeling](#): symposia
- [Brochure](#): Pionieren in de Peel
- [Video](#) PND: Omroep Brabant
- [Factsheets](#): bossen, heggen, houtwallen en kruiden rijk grasland
- [Webinars](#): beeldvorming
- [Notitie](#): ontwikkeling de Peel
- [Beeldkwaliteitsplan](#): inspiratie locatie Heihorst

CONTACT

 [Jan Ottens](#)

TIJDPAD

Eind 2024

- Vergunningprocedure inspiratielocatie Heihorst is opgestart.

2025 en 2026

- Fysiek inrichten inspiratielocatie Heihorst.
- Aanleg nieuwe natuur.

Eind 2026

- De inspiratielocatie, is geschikt voor kijkdagen en dient als kennis- en inspiratiebron voor landschapslandbouw.

Provincie Noord-Brabant

maashorst

PARTNERS + SAMENWERKING

- St. Peel Natuurdorpen
- Provincie Noord-Brabant
- Gemeente Maashorst
- Waterschap Aa en Maas
- 6 boeren in de Heihorst

> INHOUDSOPGAVE

PIONIEREN IN DE PEEL

Ringwalburg Burgh-Haamstede

Dit is een nieuw project uit de 8e ronde (september 2024)

De negende-eeuwse ringwalburg in Burgh is gebouwd als verdediging tegen de Vikingen. De herinrichting versterkt de natuurwaarde, de waterberging en de bodemgradiënt. Zo wordt de ringwalburg een sterke schakel in de groen-blauwe verbinding tussen het duingebied Kop van Schouwen en de Oosterschelde, beide Naturazoo-gebieden. Tegelijkertijd wordt het archeologische monument van 5 hectare toegankelijk en beleefbaar vanuit het dorp met het terugbrengen van historische structuren en de verbinding met het museum de Burghse Schoole. De herinrichting biedt de kans om natuur, toerisme en maatschappelijke opgaven te verbinden aan het cultuurlandschap en het archeologisch erfgoed. Het plan is gevormd vanuit de samenleving.

FINANCIERING

- € 1.185.000 totaal
- € 565.000 Erfgoed Deal
- € 620.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Archeologie als aanjager van integrale natuurontwikkeling.
2. Archeologisch en bodemkundig onderzoek hebben meerwaarde voor plan en proces.
3. Verhalend en gebiedseigen: met lokaal draagvlak wordt gewerkt aan de noodzakelijke transitie rond natuur, water, toerisme en leefbaarheid.
4. Vanuit de lokale gemeenschap: aanzet en ideeën zijn gevormd in een gezamenlijke dorpsvisie.

PRODUCTEN + MEDIA

- Kennisdeling binnen netwerken Geopark Schelde Delta en Gebiedsaanpak Schouwen-West.
- Website i.o.: met projectplan, ontwerp, resultaten archeologie, natuurontwikkeling, gebiedsopgave.
- Symposium i.o.: kennisdeling archeologisch onderzoek gericht op de Zeeuwse ringwalburgen.

RINGWALBURG BURGH-HAAMSTEDE

CONTACT

- ✉ [Guus Besuijen](#)
- ✉ [Catherine Visser](#)

TIJDPAD

2025

- Archeologisch onderzoek en ontwerp, met participatie vanuit de lokale gemeenschap.

2026

- Uitvoering herstel historische structuren, routepad, kwaliteitsverbetering groen.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Schouwen-Duiveland
- Provincie Zeeland

Uitvoerders

Gemeente Schouwen-Duiveland en Provincie Zeeland in de Gebiedsaanpak Schouwen-West i.s.m. Staatsbosbeheer, Waterschap Scheldestromen, Museum de Burghse Schoole.

> INHOUDSOPGAVE

Transitie: Energie en Economie

De komende jaren moet Nederland verduurzamen. Daarnaast is de ruimte schaars en willen we ondernemers voldoende ruimte bieden om te ontwikkelen. Dat vraagt om ruimte voor economie en de ruimtelijk inpassing van energie. Om deze opgaven te realiseren zijn forse ruimtelijke ingrepen nodig. Erfgoed en ontwerp kunnen inspiratie bieden voor deze inpassingen en tegelijkertijd het landschap herkenbaar houden. Het gaat hier bijvoorbeeld om de inpassing van distributiecentra en de realisatie van zonneweides, windenergie en energie infrastructuur op basis van kenmerken en karakteristieken die passen bij het cultuurlandschap en onze steden en dorpen.

PRIORITAIRE OPGAVEREN

AANLEG VAN ZONNEWEIDEN
EN WINDPARKEN

GEBRUIK VAN BIOMASSA

REGIONALE ENERGIESTRATEGIE (RES)

INPASSING
ENERGIE-INFRASTRUCTUUR

DISTRIBUTIE- EN DATACENTRA

VESTIGINGSKLIMAAT

RECREATIE

TOERISME

Een voorbeeld van verduurzaming van historische binnensteden. Op het platte dak van het voormalig Amstelhof in de Amsterdamse binnenstad zijn 316 panelen geplaatst.

➤ INHOUDSOPGAVE

Forteiland Pampus

ERF
GOOD
DEAL

Pampus is een fort binnen de Stelling van Amsterdam en gebouwd als een kunstmatig en zelfvoorzienend eiland. Dit vormde de inspiratiebron bij het verduurzamen van het hele eiland. Een uniek energiesysteem levert jaarrond weer eigen energie uit zon, wind en biovergisting. Pampus maakt net als vroeger eigen water. De oude bergloods werd herbouwd als energiepositieve ontvangstgebouw, later nog gevolgd door een nieuw circulair entreegebouw. Zo geeft Pampus het verleden een duurzame toekomst en wordt de geschiedenis van Pampus letterlijk levend gehouden.

FINANCIERING

- € 1.180.000 totaal
- € 560.000 Erfgoed Deal
- € 620.000 cofinanciering

FORTEILAND PAMPUS

PRODUCTEN + MEDIA

- [Website](#) Pampus op de schop!
- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Video](#) Zien verduurzamen, doet verduurzamen
- [Video](#) Nederland gaat voor Groen
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

CONTACT

- [in Bart Kuilman](#)
- [in René Dijkstra](#)

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Bouw een ecosysteem met publieke en private partijen en formuleer een gemeenschappelijke ambitie met oog voor de individuele belangen en bijdragen.
2. Differentieer in bijdragen in de vorm van kennis, kunde en kapitaal.
3. Wees ondernemend en denk in nieuwe verdienmodellen.
4. Wees geduldig en houd altijd vast aan de ambitie als het hoger doel.
5. Communiceer en vier tijdig de eerste successen voor het vergroten van draagvlak en daadkracht.

TIJDPAD

Energiepositieve Bergloods:

- 2021-2022: Vergunnen, financieren
- 2023: Bouwen

Duurzaam Energiesysteem:

- 2021-2022: Ontwerpen, vergunnen
- 2022-2023: Gefaseerd bouwen

Circulair Entreegebouw:

- 2021-2023: Ontwerpen, vergunnen
- 2024-2028: Financieren en bouwen

PAMPUS
IMPACTELAND

Europese Unie
Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

Provincie Noord-Holland

gm goisemer

RENGINEERS
renewable energy engineers

De Groot
INSTALLATIEGROEP

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Noord-Holland
- Gemeente Goose Meren
- De Groot Installatiegroep
- Rengineers
- En nog vele andere partners.

> INHOUDSOPGAVE

Meester van der Heijdengroeve

ERF
GOED
DEAL

De Groeve is een bijzonder aardkundig monument met afzettingen uit het Pliocene en tastbare vondsten uit de Bronstijd. Momenteel wordt een overkapping ontworpen, om verdere erosie van sedimenten tegen te gaan, én de groeve weer (educatief) open te stellen. De laatste restanten van het oude plankieren-pad worden verwijderd, zodat als er een ontwerp ligt, men snel over kan gaan tot bouw.

De ontwikkeling van dit gebied wordt samen met de omwonenden gedaan volgens de aanpak van Grenspark Groot Saeftinghe. De groeve wordt tevens ingericht als onthaalpoort voor het Grenspark!

FINANCIERING

- € 691.000 totaal
- € 328.000 Erfgoed Deal
- € 363.000 cofinanciering

MEESTER VAN DER HEIJDENGROEVE

PRODUCTEN + MEDIA

- [Artikel](#) in Provinciale Zeeuwse Courant (PZC)
- Kansencarta 2022
- [Video](#) Energietransitie en Duurzaamheid
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

CONTACT

[Ruth Poppe - de Viet](#)

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Een balans vinden tussen projectrealisatie en verbeelding. Omdat we samen met vele stake- en streekholders en verschillende opgaves iets willen realiseren dat niet voor de hand ligt. Exploitatie, beheer en onderhoud zijn daarbij een speerpunt!

De magie van deze plek behouden is daarbij van groot belang.

TIJDPAD

- Participatie: 2021-2022 (scholen, 2 bewoners-bijeenkomsten, film Erfgoed Deal).
- Participatieplatform via Grenspark: vanaf 2021, doorlopend aangepast.
- Ontwerp en uitvoering: Q4-2024
- Bouw onthaalpoort: vanaf Q1-2025
- Kansencarta: 2022

Provincie
Zeeland

GRENSPARK GROOT
SAEFTINGHE

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Zeeland
- Staatsbosbeheer
- Grenspark Groot-Saeftinghe
- Geopark Schelde Delta i.o.
- Gemeente Hulst
- Dorpsraad Nieuw-Namen
- Scholen Nieuw-Namen en Kieldrecht (BE)

> INHOUDSOPGAVE

Waddenkust K(l)eigoed!

De Friese Waddenkust is rijk aan erfgoed, maar worstelt met vergrijzing, ontgroening en krimp van de bevolking. Dorpsbewoners in het gebied hebben de gelegenheid gekregen zelf de leefbaarheid te verbeteren door in samenwerking met eigenaren te komen tot herbestemming van karakteristieke leegstaande of verwaarloosde gebouwen voor kwaliteitstoerisme. Tegelijk wordt het verhaal van het lokale erfgoed verteld.

FINANCIERING

- € 965.000 totaal
- € 465.000 Erfgoed Deal
- € 500.000 cofinanciering

CONTACT

- [Kees van Stralen](#)
- [Gryt Beerda](#)

PRODUCTEN + MEDIA

- [Projectpagina](#) provincie met informatiefolder en een samenvatting van de dorpsplannen tijdens prijsvraagfase: 8 dorpen met 8 eigenaren
- [Video](#) dorpsplannen tijdens uitvoeringsfase: 4 eigenaren in afstemming met 4 dorpen
- [Artikel](#) in Friesch Dagblad
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

TIJDPAD

- Apr-nov 2021: 8 geselecteerde dorpen werken ideeën uit voor de prijsvraag
- Okt: publieksmarkt met 8 plannen
- Dec: onafhankelijke jury kiest 4 beste plannen die subsidie krijgen
- November 2023: symposium over resultaten, leerpunten en aanbevelingen van het project
- 2022-2025: uitvoering plannen

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Erfgoed herbestemmen voor verblijfsrecreatie in krimpgebied geeft nieuwe vitaliteit.
2. Actief werken aan het erfgoed en de leefbaarheid van hun omgeving wekt enthousiasme op bij dorpsbewoners.
3. Methodiek: Dorp Ontwikkelingsmaatschappij. Ondersteuning van dorpen vanuit de overheid bij projecten van onderop is belangrijk voor het succes. Samenwerking overheden, inwoners en ondernemers.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Fryslân
- Gemeenten Noardeast Fryslân en Waadhoeke
- Partoer, Kenniscentrum Herbestemming Noord, Toerisme Alliantie Fryslân

Uitvoerders

- Prijsvraagfase: 8 dorpen i.s.m. 8 eigenaren
- Herbestemmingsfase: 4 eigenaren i.s.m. 4 dorpen
- Uitvoeringsfase: eigenaren 4 erfgoedpanden

provinsje fryslân
provincie fryslân

GEMEENTE
**NOARD
EAST** FRYSLÂN

GEMEENTE
waadhoeke

> INHOUDSOPGAVE

WADDENKUST
K(L)EIGOED!

Kademuren Amsterdam

Samen met kennisinstellingen en markt (triple helix) ontwikkelt en test de gemeente in vier proeftuinen projecten om transitie op onzichtbare wijze door te voeren. Twee projecten met warmtewinning via de kademuur ten behoeve van een monument, een project ten behoeve van een leidingkoker (ruimte vinden in de drukte van de ondergrond voor de energietransitie) en een project waar de kademuur fungeert als regenton.

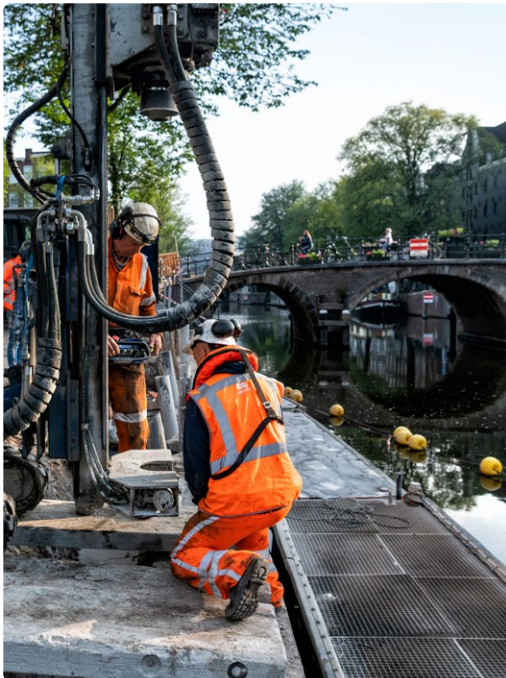
FOTO: JAAP HUBBEEK

TIJDPAD

- Start najaar 2021
- Start uitvoering zomer 2024

X Gemeente Amsterdam

FINANCIERING

- € 1.383.000 totaal
- € 698.000 Erfgoed Deal
- € 685.000 cofinanciering

CONTACT

 [Laura Hakvoort](#)

KADEMUREN AMSTERDAM

PRODUCTEN + MEDIA

- [Website](#) Green Light District
- Webinar Lessen uit de Erfgoed Deal: Erfgoedinclusieve energietransitie
- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Innovatieve oplossingen toepassen in de kademuuren.
2. Uitkomsten van de proeftuinen kunnen gebruikt worden op andere plekken in Amsterdam en door andere historische binnensteden met grachten en kademuuren.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Amsterdam
- De Groene Grachten
- Universiteit van Amsterdam
- Molen de Otter
- Waternet

Uitvoerders

- Link met aannemers in de markt (innovatiepartnerschap)

[> INHOUDSOPGAVE](#)

Du MOment des Monuments

ERF
GOED
DEAL

Met Du MOment des Monuments willen we het aantal duurzame monumenten in Stichtse Vecht flink laten toenemen! Door ingewikkelde regelgeving, veel verschillende aanbieders en tegenstrijdige communicatie zien monumenteigenaren soms door de bomen het bos niet meer. Daarom starten we met vijf pilotprojecten waarin we eigenaren zo goed mogelijk begeleiden bij het verduurzamen van hun pand. Met de lessen hieruit maken we een gemeentelijke wegwijzer voor verduurzaming van monumenten.

FINANCIERING

- € 807.000 totaal
- € 384.000 Erfgoed Deal
- € 423.000 cofinanciering

CONTACT

 [Valesca van den Bergh](#)

PRODUCTEN + MEDIA

- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- DuMo (=duurzame monumenten) scans bij de pilotprojecten
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!
- [Video](#) excursie HKU buitenplaatsen
- [Video](#) pilot Herengracht 19
- [Informatiepagina](#) en [subsidiës](#)

Op korte termijn leveren we:

- Kennisoverdracht (onderwijs, enkele gastcolleges en een excursie)
- Factsheets van de pilotprojecten

Op de langere termijn leveren we:

- Een gemeentelijke DuMo wegwijzer
- Informatiepakketten

LEERPUNTEN + OPBRENGST

De DuMo wegwijzer draagt bij aan het efficiënter en inzichtelijker maken van het proces aan de kant van de gemeente. De wegwijzer bestaat uit de drie procescomponenten: Inspireren (1), informeren en adviseren (2) en de vergunningsaanvraag (3). De verworven kennis uit de pilots wordt verwerkt in de wegwijzer, Deze kennis zullen we breed delen door:

1. informatiepakketten samen te stellen,
2. samenwerking te zoeken met onderwijsinstellingen, zoals het Nationaal Centrum Erfgoedopleidingen en Hogeschool Utrecht,
3. lezingen en workshops te organiseren en door uitgebreid te communiceren.

TIJDPAD

2024 t/m 2025: Realisatiefase

- Uitvoering van de vijf pilotprojecten.
- Ontwikkeling, continue bijstelling en delen van de DuMo wegwijzer en implementatie in de gemeentelijke organisatie.

2025 en verder: Nazorgfase

- Communiceren en uitdragen van het resultaat.
- Monitoring van de resultaten.

MOOISTICHT

mu monumentenwacht
utrecht

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Stichtse Vecht
- MooiSticht
- Monumentenwacht Utrecht

> INHOUDSOPGAVE

Molenaarserf Hemmes

De historische molen de Zaadzaaijer wordt op het schiereiland de Hemmes in Zaanstad herbouwd met een moderne generator in de kap, die energie opwekt voor de omgeving. Naast de molen komt een (tijdelijk) buurtschap van ruim dertig tiny houses, gebouwd volgens de voor de Zaanstreek typische houtbouwarchitectuur. De paden- en slootstructuren in het plan, waaraan de tiny houses geplaatst worden, zijn eveneens kenmerkend voor de Zaanstreek en maken het plan erfgoedinclusief.

FINANCIERING

€ 1.476.000 totaal
 € 721.000 Erfgoed Deal
 € 755.000 cofinanciering

CONTACT

 [Marcel Dingemans](#)

PRODUCTEN + MEDIA

- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

MOLENAARSERF HEMMES

TIJDPAD

- 2023-2025: Bestemmingsplanprocedure
- 2025: Vergunningen
- 2025: Saneren en bouwrijp maken
- 2026-2028: Bouw molen en houtloodsen
- 2027: Plaatsing tiny houses
- 2027-2028: Aanleg paden- en slotstructuur
- 2028: Plan gereed

ZNSTD

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Zaanstad

Uitvoerders

- Hemmesgroep: een burgerinitiatief van betrokken Zaanse kanters dat een plan heeft ontwikkeld voor het schiereiland De Hemmes

> [INHOUDSOPGAVE](#)

Proeftuin Opgewekt

In Proeftuin Opgewekt pleiten we ervoor om in twee landgoederen-zones (Vechtdal en Noordwest Enschede) een proactief en erfgoed-inclusief aanbod te doen door een bijdrage te leveren aan de energietransitie (RESsen) en klimaatadaptatie. Daarnaast zijn landbouw, stikstofreductie en natuur belangrijke thema's die in de integrale gebiedsgerichte aanpak een plek krijgen.

FINANCIERING

- € 768.000 totaal
- € 359.000 Erfgoed Deal
- € 409.000 cofinanciering

PROEFTUIN OPGEWEKT

PRODUCTEN + MEDIA

- Het project is in uitvoering, er zijn nog geen producten.
- Eindproduct zone Enschede: [Rapport en Bouwstenen](#)
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

LEERPUNTEN + OPBRENGST

- Tastbare voorbeelden leveren hoe de geschiedenis van een regio kan bijdragen aan energie- en klimaatopgaven, waarbij de kennis van verschillende sectoren en bewoners bij elkaar komen. Er is geëxperimenteerd om dit methodisch aan te pakken.
- Het 'grotere doel' van het project is om meer samenwerking te stimuleren tussen de Waterschappen, gemeentelijke duurzaamheidsmedewerkers en mensen uit de erfgoedsector, zowel binnen de gemeenten van Overijssel als landelijk via het Nationaal Programma RES.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Overijssels Particulier Grondbezit
- Het Oversticht
- Provincie Overijssel
- Gemeente Enschede, Dalfsen en Ommen
- Landgoedeigenaren (Rechteren, Den Aalshorst, de Veldschote, de Driespong, de Badhut, Hof Espelo, Drienerwold en Haverriet, de Wildenis en Lonnekermeer)

CONTACT

 [Marieke van Zanten](#)

TIJDPAD

- Voorjaar 2023 start onderzoek gebruiksgeschiedenis Proeftuin zone Enschede. V.a. najaar 2023 werkateliers en ontwerp proeftuin zone Enschede en start onderzoek. Voorjaar/zomer 2024 afronding zone Enschede en onderzoek gebruiksgeschiedenis zone Vechtdal. Najaar 2024 werkateliers en ontwerp zone Vechtdal. Voorjaar 2025 afronding project. De leeromgeving is actief gedurende de hele doorlooptijd en na afronding van het project.

> [INHOUDSOPGAVE](#)

Slotkwartier Egmond aan den Hoef

**ERF
GOED
DEAL**

Het Slotkwartier is de verborgen parel in het dorp Egmond aan den Hoef. De opgave is dit rijksbeschermd dorpshart te herontwikkelen tot dé kern van het dorp. Door dit bijzondere gebied te ontsluiten en om te vormen tot een aantrekkelijke plek waar mensen trots op zijn wordt de sociale verbinding gevonden. Erfgoed is het instrument om vitaliteit en leefbaarheid van het dorp te vergroten, waarmee de negatieve effecten van krimp en vergrijzing worden tegen gegaan.

FINANCIERING

- € 1.420.000 totaal
- € 490.000 Erfgoed Deal
- € 930.000 cofinanciering

CONTACT

- [John Holtrust](#)
- [Pieter Korstanje](#)

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Samenwerking faciliteren tussen bestaande en nieuwe organisaties binnen het Slotkwartier.
2. Ontsluiten, toegankelijk en bereikbaar maken van het bestaande erfgoed.
3. Nieuwe functies en herontwikkeling.

**SLOTKWARTIER
EGMOND AAN DEN HOEF**

PRODUCTEN + MEDIA

- Brochure “Verstilde Erfgoed Locaties tot Leven Brengen” om organisaties te verbinden, organiseren en activeren rond erfgoed.
- Symposium “Erfgoedinclusieve gebiedsontwikkeling”.
- Samenwerking gemeenten met een historische binding met Egmond(en).
- Artikelen in nieuwsbrief BOEi.

TIJDPAD

- Fase 1: 2021 - 2024
Cultuurhuis Huys Egmont
- Fase 2: 2022-2025
Slotweg 44 en 42 zijn gerestaureerd. Slotweg 42 en 42a zullen begin 2025 opengaan (proeflokaal en kleinkunstpodium).
- Fase 3: 2024 - 2027
Uitwerking centrale organisatie en fundamenteën.

 Provincie
Noord-Holland

gemeente BERGEN

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Noord-Holland
- Gemeente Bergen

Uitvoerders

- Gemeente Bergen
- Lokale gemeenschap

> INHOUDSOPGAVE

Warmtetransitie Amersfoortse Binnenstad

Dit is een nieuw project uit de 8e ronde (september 2024)

ERF
GOED
DEAL

In vervolg op een recent onderzoek van de RCE staan in dit project aardgasvrije oplossingen voor de middeleeuwse binnenstad van Amersfoort centraal. Hier wordt gewerkt met zogenaamde energieclusters, met groepen gebouwen. Twee clusters vormen de start, als voorbeeldprojecten. Per cluster wordt de warmtevraag collectief opgelost, waarbij monumentale structuren (zoals grachten, erven en dakenlandschap) worden ingezet. Het cluster rondom de Muurhuizen is een bewonersinitiatief; het cluster rondom Museum Flehite kent een diversiteit aan gebouw eigenaren, zoals maatschappelijke en culturele organisaties, overheid en particulieren.

CONTACT

 [Marianne Nevens](mailto:marianne@amersfoort.nl)
 [Hanneke Kruidhof](https://www.linkedin.com/in/hannekekruidhof)

FINANCIERING

€ 1.649.000 totaal
€ 657.000 Erfgoed Deal
€ 992.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Samenwerking tussen disciplines (erfgoed & energietransitie) en met eigenaren om tot haalbare en erfgoedinclusieve oplossingen te komen.
2. Ontwikkeling van innovatieve technische oplossingen en processen.
3. Benut historische structuren en de verduurzaming van gemeentelijk vastgoed om collectieve energieclusters te vormen.
4. Groot en klein schaalniveau (structuren en gebouwen) hebben effect op elkaar.

PRODUCTEN + MEDIA

- Gepland:
 - Website & interactieve kaart met warmte-initiatieven in de binnenstad
 - Artikel in Kroniek (tijdschrift historisch Amersfoort)
 - Kennisdeling via Informatiebijeenkomsten, landelijk via federatie Grote Monumentengemeenten en publicaties

WARMTETRANSITIE AMERSFOORT

TIJDPAD

Voorbeeldprojecten:

- Aug 2024 Schetsontwerp gereed
- Sept 2025 Definitief ontwerp
- Sept 2026 Realisatie

Erfgoedinclusief Warmteplan binnenstad:

- Medio 2025 Start

PROVINCIE UTRECHT

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Utrecht
- Gemeente Amersfoort
- Eigenaren (zowel particulieren als maatschappelijke organisaties)

Uitvoerders

- Gemeente Amersfoort i.s.m. binnenstadsbewoners, eigenaren en adviesbureaus

> INHOUDSOPGAVE

Transitie: Wonen en Mobiliteit

Nederland staat voor een forse woningbouwopgave. In sommige gebieden komen tienduizenden woningen erbij, en dat allemaal in een land met schaarse ruimte. Er spelen opgaven omtrent het binnenstedelijk bouwen van woningen, waarbij ook voldoende ruimte gereserveerd moet worden voor een kwalitatief aantrekkelijke leefomgeving zoals groene ruimten en parken. Hierbij kan gedacht worden aan de herbestemming van kerken, industrieel erfgoed en ander monumentaal vastgoed en het anders benutten van historische groenstructuren. Daarnaast zorgt dit ook voor opgaven omtrent mobiliteit. Hoe zorgen we ervoor dat nieuwe wijken goed te bereiken zijn met de fiets, auto of het openbaar vervoer? Door voort te borduren op aanwezige cultuurhistorische waarden en de toepassing van goed ontwerp kan bijgedragen worden aan de identiteit van deze nieuwe woongebieden, waarbij de bestaande structuren een rol kunnen spelen en kunnen helpen bij de realisatie van de opgaven.

PRIORITAIRE OPGAVEN

KWALITATIEVE WONINGBOUW EN
VERBETERING RUIMTELIJKE KWALITEIT

AARDGASVRIJ EN
ENERGIENEUTRAAL WONEN

HERBESTEMMING- EN
TRANSFORMATIEOPGAVEN

VERDICHTING

UIT- EN INBREIDING VAN
STEDEN EN DORPEN

HERSTRUCTURERING
STADSRANDEN EN GROENZONES

AANLEG INFRASTRUCTUUR
(OV-KNOOPPUNTEN)

KRIMPPROBLEMATIEK

De geschiedenis van de voormalige Oosterspoorbaan vormde de basis voor het ontwerp van het nieuwe en gelijknamige park in Utrecht.

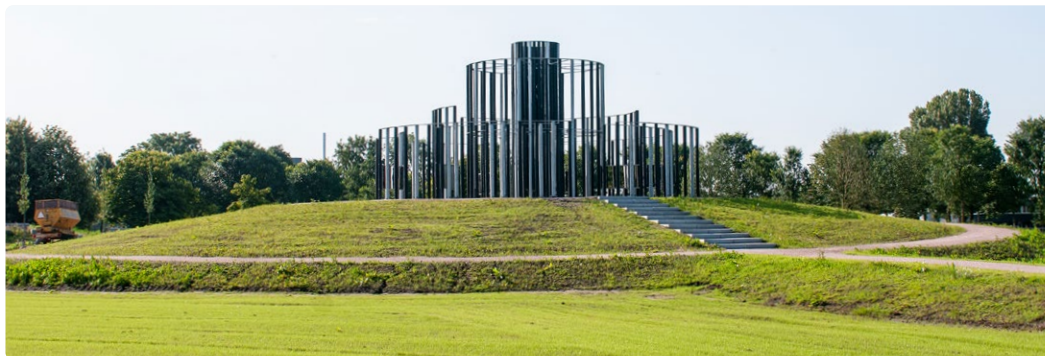
> INHOUDSOPGAVE

Stinspark Zwolle

ERF
GOED
DEAL

De groeiopgave van Zwolle wordt vooralsnog binnenstedelijk opgelost. Het Stinspark in de Zwolse wijk Westenholte is een groene stepping stone in de openbare ruimte om te bewegen en te recreëren. Vanuit buurt-initiatief wordt het park heringericht. Het ontwerp is erfgoedinclusief en geïnspireerd op Kasteel Voorst, dat in 1362 werd belegerd en verwoest. De locatie is een archeologisch rijksmonument. De herinrichting draagt tevens bij aan klimaatadaptatie o.a. door extra waterberging.

FINANCIERING

€ 1.358.000 totaal
€ 434.000 Erfgoed Deal
€ 924.000 cofinanciering

STINSPARK ZWOLLE

PRODUCTEN + MEDIA

- [Website](#) Van Voorst tot Verder
- [Projectpagina](#) Landschapsarchitect Strootman
- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!
- [Verdiepend artikel](#): leren van de Erfgoed Deal-projecten

CONTACT

[Henry Kranenburg](#)
 [Linda Bosselaar](#)

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Gebruik de historie van de plek als inspiratie.
2. Draagvlak is essentieel. Zowel in de wijk als bij partners.
3. Communiceer bij de start uitvoerig over de rolverdeling en verantwoordelijkheden.
4. Communiceer vaak en duidelijk met bewoners. Respecteer hun proces en gevoelens.
5. Geef de mensen die een burger-initiatief vertegenwoordigen tijd en ruimte om te wennen aan hun rol.
6. Betrek ontwerpers en uitvoerders tijdig bij elkaar.
7. Geïntegreerd landschappelijk en kunstontwerp levert meerwaarde.
8. Historie blijkt mede oplossing voor klimaatadaptatie (waterberging).
9. Participatie bij archeologisch onderzoek.

TIJDPAD

- 2021: Uitwerking DO / TO
- 2021: Fondsenwerving
- 2022: Voorbereiding
- 2023: Start uitvoering
- 2024: Oplevering
- 2025: Officiële opening

provincie Overijssel

Zwolle

VAN VOORST TOT VERDER

PARTNERS + SAMENWERKING

- Stichting Stinspark van Voorst tot Verder
- Provincie Overijssel
- Gemeente Zwolle
- Strootman Landschapsarchitecten en Paul de Kort
- En vele anderen

[> INHOUDSOPGAVE](#)

Scholen Nieuwegein

ERF
GOED
DEAL

Nieuwegein zet in op behoud van haar unieke scholen. De jaren '70 scholen voor primair- en voortgezet onderwijs in Nieuwegein zijn toe aan vernieuwing. In plaats van sloop-nieuwbouw, onderzoekt de gemeente of de gebouwen behouden kunnen worden. Op deze manier kan de gemeente jong erfgoed in stand houden en tegelijkertijd kiezen voor gezondheid en duurzaamheid.

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Het ontwerp voor een van de scholen is gereed. Het is gebleken dat dit gebouw zich zeer goed leent voor vernieuwbouw. Het resultaat is een school die modern is, ruim en flexibel qua indeling en opzet. Er is een ontwerp gemaakt voor nieuwbouw en voor vernieuwbouw. De gebruikers hebben unaniem gekozen voor de vernieuwbouwvariant.

CONTACT

 [Remko de Jong](#)

Nieuwegein

FINANCIERING

€ 1.170.000 totaal
€ 556.000 Erfgoed Deal
€ 614.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- [Video](#) wethouder Jan Kuiper
- [Nieuwsbericht](#) uitkering Erfgoed Deal
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

TIJDPAD

- 2021-2023: Uitvoering onderzoek. Resultaten zijn aangeboden aan de raad.
- Eind 2023: Besluit raad op uitvoeringsplan en bekostiging.
- 2024-2026: Aanpak meerdere schoolgebouwen waarbij vernieuwbouw uitgangspunt is.
- 2024: Aanbesteding voor 1^e school is klaar. Start met vernieuwing eerste gebouw. Verwachte oplevering in 2026.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Nieuwegein
- Bouwstenen voor Sociaal
- Ruimte-OK

Uitvoerders

- bbn Adviseurs b.v.
- Spring architecten
- Lotte Zaaier en Leon Sebregts (erfgoeddeskundigen)

> [INHOUDSOPGAVE](#)

Renaissance Velperweg Arnhem

ERF
GOED
DEAL

Renaissance Velperweg Arnhem is een erfgoedinclusief mobiliteitsproject. Wil Arnhem duurzaam groeien, dan zijn veilige fietsverbindingen en vlot doorstromend openbaar vervoer belangrijk. Bij de herinrichting van de Velperweg wordt de rijke cultuurhistorie van de landgoederen benut voor de vormgeving van klimaat-adaptieve maatregelen en het aantrekkelijk maken van de route voor fietsers. Historische beken worden zichtbaar gemaakt, fietspaden worden veiliger en groener en de paden- en laanstructuur wordt hersteld. De automobilist wordt zo verleid om de fiets te pakken.

FINANCIERING

€ 1.463.000 totaal
€ 695.000 Erfgoed Deal
€ 768.000 cofinanciering

CONTACT

 [Pieter Polman](#)
 [Karen Flore](#)

TIJDPAD

- 2022: Voorbereidingen. De ambitieschets met advies van de omgeving uitwerken tot VO. In een bouwteam van VO tot uitvoerings- gereed ontwerp, met veel aandacht voor circulariteit
- 2023/2024/2025: Uitvoering

provincie
Gelderland

Waterschap Rijn en IJssel
WATERBEHEER: VEILIG EN OP MAAT

PRODUCTEN + MEDIA

- [Film](#) Renaissance Velperweg Arnhem
- [Symposium](#) 'Samen Ruimte maken' (zie site Goudappel)
- Cultuurhistorische inspiratiekaart (i.o)
- Cultuurhistorisch onderzoek (i.o)
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

RENAISSANCE
VELPERWEG ARNHEM

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Erfgoed inzetten vanaf het begin bij het oplossen van technische problemen maakt het eindresultaat beter.
2. De ontwerpessies met zowel verkeerskundigen als landschap- en erfgoed specialisten zijn intensief (neem de tijd hiervoor), maar levert veel wederzijds begrip op.
3. Erfgoed verbindt. Het maakt landgoedeigenaren en aanwonenden enthousiast om te participeren.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Gelderland
- Rijk (impuls verkeersveiligheid)
- Waterschap Rijn en IJssel
- Landgoedeigenaren

> INHOUDSOPGAVE

Stadshaven Maassluis

ERF
GOED
DEAL

Maassluis wil de potentie van haar maritieme erfgoed benutten. De historische schepen en haven worden gebruikt als testlocatie voor maritieme en duurzame innovaties. Verhalen van het verleden worden gebruikt om interesse te wekken voor nieuwe ontwikkelingen. Kennis wordt verzameld en gebundeld in Loods M, een belevingscentrum met musea, innovatielab, werkplaats van de toekomst en ontmoetingsruimtes. De ontwikkeling van Loods M luidt de nieuwe fase in voor het project Stadshaven Maassluis.

FINANCIERING

€ 3.510.000 totaal
€ 787.000 Erfgoed Deal
€ 2.723.000 cofinanciering

CONTACT

 [Martine van Lier](#)

PRODUCTEN + MEDIA

- [Website](#) gemeente Maassluis
- [Website](#) Loods M
- [Nieuwsbericht](#) gemeente Maassluis
- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

STADSHAVEN MAASSLUIS

PARTNERS + SAMENWERKING

Gemeente Maassluis, TU Delft, Hogeschool Rotterdam, Centre for Global Heritage and Development, SPIE, Riverboard, Dokter Ten, Historische Vereniging Maassluis, Ervaar Maassluis.
Stichtingen: Museum Maassluis, Nationaal Sleepvaart Museum, Help de Hudson, Historische Scheepswerf 'Zorg en Vlijt', Sleepboothaven Maassluis, Zeekadetkorps Maassluis, Den Eerste Snik.

ERVAAR
MAASSLUIS

— SINDS 1614 —

TIJDPAD

Winter 2024

- Uitvoering nieuwe fase fondsenwerving op basis van 'bidbook'
- Uitwerking 'bidbook' in werkplan, samen met loodsgenoten en partners

Voorjaar 2025:

- Presentatie resultaten fondsenwerving aan gemeenteraad
- Start met maandelijkse pop-up evenementen in de loods

> INHOUDSOPGAVE

Stijlicoon Nagele

ERF
GOED
DEAL

Het wederopbouwdorp Nagele in de Noordoostpolder werd in de jaren '50 als één geheel ontworpen door een samenwerkende groep befaamde architecten – waaronder Aldo van Eyck, Jaap Bakema en Gerrit Rietveld. De Erfgoed Deal is erop gericht dit bijzondere dorp beter beleefbaar te maken, en daarmee de lokale economie en leefbaarheid een 'boost' te geven.

TIJDPAD

Van 2022 t/m 2025 wordt o.a. gewerkt aan de herinrichting van Museum Nagele en het lokale multifunctionele centrum, aan een ontwerp voor straatmeubilair, een digitaal platform, een visie op herbestemming en ruimtelijke ontwikkeling en de ontwikkeling van een landscape-achtig 'icoon'.

STIJLICOON NAGELE

PRODUCTEN + MEDIA

- [Uitgave](#) RCE Wederopbouwgebieden: Nagele
- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Opbrengsten](#) Visietraject door Young Innovators
- [Brainstorm](#) met Morrow over de digitale vindbaarheid van Nagele
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

FINANCIERING

- € 1.195.000 totaal
- € 508.000 Erfgoed Deal
- € 687.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

We hopen de komende tijd in Nagele te laten zien hoe, met de inzet van lokale spelers, de dynamiek in dit iconische dorp een echte stimulans krijgt. En ook: hoe behalve de 'die-hard'-architectuurliefhebbers straks ook een veel breder (en jonger) publiek de weg naar Nagele weet te vinden.

CONTACT

[Elles Kroon](#)

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Noordoostpolder
- Provincie Flevoland
- Lokale en regionale stakeholders

Uitvoerders

- Lokale stakeholders/projectleiders

> INHOUDSOPGAVE

Buurtbakens Haarlem

**E R F
G O E D
D E A L**

In het kerkenproject Buurtbakens gaan zeven kerken met de gemeente Haarlem op zoek naar permanente, sociaal-maatschappelijke functies als aanvulling op de eredienst.

foto: iCau/ Hans Peter Föllmi

CONTACTbuurtbakens@haarlem.nl**FINANCIERING**

€ 1.422.000 totaal
€ 509.000 Erfgoed Deal
€ 913.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Buurtbakens heeft de kerken en de gemeente Haarlem al veel inzichten gegeven. Vooral bijgebouwen blijken geschikt voor aanvullend gebruik. Het werkt goed als er binnen de kerkgemeente een werkgroep Buurtbakens is, waarin mensen met verschillende rollen binnen de kerk zijn vertegenwoordigd. Matchen verloopt moeizaam door verschillende verwachtingen, bijvoorbeeld dat een kerkgebouwen vrij invulbaar is of dat een Buurtbaken 'om niet' te gebruiken is voor buurtinitiatieven. De staat en beschikbaarheid van de gebouwen is vaak minder dan gedacht.

PRODUCTEN + MEDIA

Wil je meer weten over de Haarlemse kerkenaanpak? Meld je aan voor de nieuwsbrief van Buurtbakens via buurtbakens@haarlem.nl of kom naar de inspiratiebijeenkomsten.

- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

**BUURTBAKENS
HAARLEM****TIJDPAD**

De zeven kerkgebouwen zijn onderzocht op erfgoedwaarden en duurzaamheid. Daarnaast zijn maatschappelijke en culturele organisaties gekoppeld aan de kerken om samenwerking te verkennen. Eind 2023 hebben de kerken en de (potentiële) medegebruikers een projectplan ingediend. Deze zijn door een onafhankelijke commissie op kwaliteit en haalbaarheid beoordeeld en zijn er bijdrage toegekend voor de uitvoering van deze projectplannen. Deze worden nu gerealiseerd. Het project Buurtbakens loopt tot medio 2025.

PARTNERS + SAMENWERKING

- 7 Haarlemse kerken
- Gemeente Haarlem (fysiek domein en sociaal domein)
- Adviseurs/ onderzoekers
- Zorg- en welzijnsorganisaties
- Culturele instanties
- Geloven in de Stad en Raad van Kerken Haarlem

> INHOUDSOPGAVE

Sluiskwartier Deventer

**ERF
GOED
DEAL**

Deventer heeft een groeiopgave die voor een deel moet worden opgelost in het 19^e eeuwse Sluiskwartier gelegen op de vestingordel van de stad.

Een verdwenen sluis en de grachten moeten weer beleefbaar worden en als draad dienen waaraan de kralen van de ruimtelijke ontwikkeling van de centrumschil een plek moeten krijgen. Studenten van de Hogeschool Saxion denken mee over wat de identiteit van het gebied is en welke kansen er liggen met het erfgoed voor klimaatadaptatie, toerisme, maar ook voor bewoners. Parallel daarop worden ontwikkelaars uitgedaagd om met behoud van erfgoedwaarden een gebiedstransitie tot stand te brengen van semi-industrieel naar wonen.

FINANCIERING

- € 454.000 totaal
- € 220.000 Erfgoed Deal
- € 234.000 cofinanciering

SLUISKWARTIER DEVENTER

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Binnen het gebied valt veel te leren over de kansen die erfgoed biedt voor bewoners, ontwikkelaars en toeristen. Naast omgang met de stenen liggen er in het gebied tal van mogelijkheden voor klimaatadaptatie. Grachten en het omzoomende groen bieden mogelijkheden. Studenten van de Hogeschool Saxion denken vanuit een vrije rol na over hoe de historie van het gebied benut kan worden voor het transformatieproces.

PRODUCTEN + MEDIA

- Kunstwerk
- Erfgoedroute
- Beleefbare sluis
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

CONTACT

[Gerda de Bruijn](#)

TIJDPAD

- 2023: Sloop
- 2024-2025: Kunstwerk
- 2025-2026:
 - Nieuwbouw (overige plots)
 - Restauratie
 - Inrichting openbare ruimte
 - Ontwikkeling route

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Deventer
- Hogeschool Saxion
- Kunstenlab
- Stichting Industrieel Erfgoed Deventer
- Private ontwikkelaars

> INHOUDSOPGAVE

Hart van Oosterhout

ERF
GOED
DEAL

Het gaat om een gebied tussen de Waaldijk en de dorpskern, circa tien hectare groot. Motor en centrum van de ontwikkeling is de rijksmonumentale Leonarduskerk, die een nieuw leven krijgt als dorpshuis. Er komt een nieuwe basisschool, er worden woningen ontwikkeld voor starters en ouderen, een groen evenementenbrink en een dorpspark. Versterking van het dorps karakter en de ruimtelijke aantrekkelijkheid is uitgangspunt. De gemeente Overbetuwe stelt daartoe de cultuurhistorie centraal bij de stedenbouwkundige uitwerking, de openbare ruimte en de bebouwing. Het dorps hart zal daardoor aansluiten bij het DNA van Oosterhout en het landschap, die sterk bepaald zijn door de ligging aan de Waal, die welvaart bracht maar ook ontij, en de tuinbouw.

BURO ONTWERP & OMGEVING

FINANCIERING

- € 1.840.000 totaal
- € 575.000 Erfgoed Deal
- € 1.265.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Een historische studie uitgevoerd (Ferdinand van Hemmen);
- Een stedenbouwkundig concept en toetsingskader opgesteld (Buro Ontwerp & Omgeving);
- Een schetsontwerp voor de transformatie van de rijksmonumentale Leonarduskerk tot dorpshuis uitgewerkt (Hylkema Erfgoed).
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

CONTACT

- [Theo Ahoud](#)
- [Ben Verfürden](#)

LEERPUNTEN + OPBRENGST

- Een goede historische analyse geeft inzicht en inspiratie voor een erfgoedinclusieve planvorming;
- Herbestemming van een monumentaal kerkgebouw is complex en ligt gevoelig, in de dialoog met kerkbestuur en bisdom, maar ook binnen de dorpsgemeenschap en bij toekomstige gebruikers van in dit geval een dorpshuis;
- De rol van de gemeente is belangrijk, als trekker en regisseur. Dat kan alleen de gemeente vanwege de vele belangen die spelen;
- We hebben al ervaren hoeveel verbinding het kan geven als je de toekomst van een dorp verbindt aan de geschiedenis ervan.
- Het actief betrekken van dorpsbewoners heeft geleid tot een breed maatschappelijk draagvlak.

TIJDPAD

- 2025-2026 (realisatie):
Herbestemming
Leonarduskerk tot dorpshuis
- 2027: Nieuwbouw basisschool SamSam
- 2028: Woningbouw
- 2026-2028: Herinrichting openbare ruimte

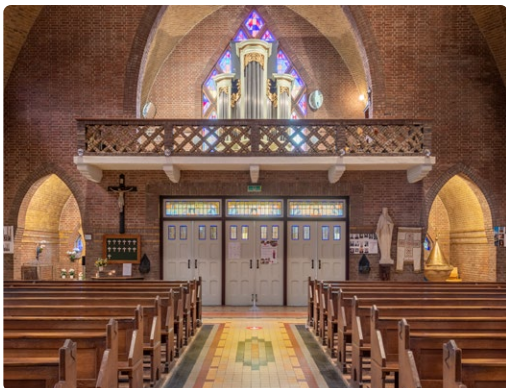
gemeente **Overbetuwe**buro ontwerp &
omgeving
adviseurs voor leefomgeving**HylkemaErfgoed**
Advies en Ontwerp

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Gelderland
- Gemeente Overbetuwe
- Waterschap Rivierenland
- Staatsbosbeheer
- Woonstichting Valburg
- Ontwikkelpartijen deelprojecten
- Directie basisschool SamSam
- Dorpsraad
- Bisdom
- Omgeving

> INHOUDSOPGAVE

THEAVAN DEN HEUVEL FOTOGRAFIE

Rode Buurt Zaanstad

ERF
GOED
DEAL

De opgave voor verduurzaming en modernisering van de bestaande woningvoorraad, waar woningbouwcorporaties voor staan, wordt in de Rode Buurt gecombineerd met een klimaatadaptieve inrichting van de openbare ruimte. Een belangrijke gemeentelijke opgave. Dit gebeurt zodanig dat de sterke wisselwerking tussen architectonische vormgeving en stedenbouwkundige opzet die typerend is voor deze vroeg 20ste-eeuwse buurt behouden blijft. Zo wordt de kenmerkende jarentwintigarchitectuur bij de renovatie van de bestaande bouw door Parteon zoveel mogelijk in ere hersteld. Ook de vormgeving van de nieuwbouw is geïnspireerd op de omringende architectuur. Daarnaast gaat het ook om het klimaatadaptief maken van de openbare ruimte, die - door de voor die periode typische tuindorpachtige opzet - een zeer groen karakter heeft. De Rode Buurt fungeert hierin als pilot om dat zo te doen dat de cultuurhistorische waarden zoveel als mogelijk en betaalbaar behouden blijven.

FINANCIERING

- € 2.803.000 totaal
- € 600.000 Erfgoed Deal
- € 2.203.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- [Website](#) Parteon met o.a. maquette
- [Podcast](#) MAAKZaanstad: Het Zaanse avontuur #1
- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Grijp herstructurering als kans aan voor integrale aanpak woningen en openbare ruimte en geef cultuurhistorie een verbindende rol.
2. Ontwerp vanuit de tuindorpachtige opzet met verwijzingen naar bestaande architectuur om de identiteit van de buurt te behouden.
3. Optimaliseer de aanwezige groenstructuur bij herinrichting openbare ruimte.
4. Stimuleer bewustwording onder bewoners door geveltuinen, sedumdaken en binnentuinen niet meer dan 60% te betegelen.
5. Er is een cultuurhistorische buurtwandeling voor bewoners georganiseerd (sept 2024). Ook heeft NMCX voorlichting gegeven over klimaatadaptatie a.d.h.v. interactieve simulatieproducten.

TIJDPAD

Renovatie 72 woningen en sloop/nieuwbouw 24 woningen

- 2021 - 2023: Ontwerp, vergunnen en financieren
- 2023 - 2025: Bouwen renovatie
- 2025 - 2026: Bouwen nieuwbouw

Herinrichting openbare ruimte

- 2024 - 2025: Voorbereiding aanpak riolering, bestraten, groen
- 2026: Uitvoering

ZNSTD

parteon

PARTNERS + SAMENWERKING

- Woningcorporatie Parteon
- Gemeente Zaanstad

Uitvoerders

- HSB Bouw B.V.
- Hooyshuur Architecten B.V.

Kazernekwartier Venlo

ERF
GOED
DEAL

Het project Kazernekwartier Venlo betreft de transformatie van een voormalig kazerneterrein nabij de binnenstad van Venlo, tot een gemengd stedelijk woongebied (woningen, bedrijvigheid, voorzieningen).

Het gebied heeft een hoge erfgoedwaarde door de aanwezigheid van rijks- en gemeentelijke monumenten in de vorm van een 20ste-eeuwse kazerne en onderliggend fort uit de 17^e -19^e eeuw. Beide tijdlagen zijn het uitgangspunt voor deze gebiedsontwikkeling en worden zicht- en beleefbaar gemaakt. Het project draagt daarnaast bij aan de invulling van de lokale en regionale behoefte aan stedelijk wonen voor de komende jaren.

FINANCIERING

- € 3.056.000 totaal
- € 795.000 Erfgoed Deal
- € 2.261.000 cofinanciering

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Venlo
- Provincie Limburg
- Janssen de Jong Projectontwikkeling BV
- Laudy Vastgoedontwikkeling & Mulleners Vastgoed
- Weski - Woonwenz

Uitvoerders

- West & Stedenbouw & Landschapsarchitectuur
- Heijmans B.V.

PRODUCTEN + MEDIA

- [Website](#) project
- [Ontwikkelvisie](#)
- [Ontwikkelplan](#)

CONTACT

- [Jacob Schotten](#)
- [Ernst-Jan van Langh](#)

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Erfgoed is als drager van zowel structuur als bebouwing succesfactor voor de gebiedsontwikkeling.
2. Een uniek project, waarin de gemeente met erfgoed als leidraad en kader samenwerkt met drie ontwikkelpartijen.
3. Bijzonder mobiliteitsconcept: parkeerhubs aan randen van wijk met zonnepanelen, geen auto's in straatprofiel. Oplaadplaatsen en deel e-mobiliteit via mobiliteitsapp.

KAZERNEKWARTIER
VENLO

TIJDPAD

- Realisatie bouwrijp gereed
- Restauratie erfgoed 1e deel gereed
- Start verkoop woningen (Q4-2024)
- Eerste woningen opgeleverd (Q1-2026)
- Fase 1 naar verwachting afgerond (2028)
- Symposium met locatiebezoek (Q2-2025)
- Deelsessie PROVADA (2025)

provincie limburg

> INHOUDSOPGAVE

Historische Verbindingen Landgoed Eyckenlust

ERF
GOED
DEAL

Landgoed Eyckenlust ligt nabij de kern van Beek en Donk in de gemeente Laarbeek. In een gezamenlijke gebiedsontwikkeling herstellen we de historische verbinding tussen dorp en landgoed en ontstaat een toekomstbestendig landgoed dat fungeert als het hart van een groene bufferzone. Zo wordt de woon- en leefomgeving van het dorp versterkt. Het herstel van de verbindingen zorgt ook voor een vliegwieleffect voor de hele gebiedsontwikkeling.

CONTACT

- [Saskia Hornikx](#)
- [Simon Schimmel](#)

FINANCIERING

- € 1.709.000 totaal
- € 812.000 Erfgoed Deal
- € 897.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

- Een landgoed kan een belangrijke rol spelen als groene bufferzone nabij een kern.
- Erfgoedinclusief ontwerpen zorgt voor een stroomversnelling bij realisatie oplossingen voor maatschappelijke opgaven.
- Gebiedsgericht samenwerken door verschillende overheden brengt de nodige uitdagingen. We moeten ons hier nog beter op inrichten.

PRODUCTEN + MEDIA

- Website: [projectpagina](#)
- Website: [Laarbeek](#)

TIJDPAD

- Najaar 2023: opzetten onderzoek
- 2024-2025: onderzoek, ontwerp, aanbesteding en ruimtelijke procedures
- 2025-2027: realisatie
- Doorlopend: omgevingsdialogoog en erfgoedparticipatie

Provincie Noord-Brabant

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Laarbeek
- Waterschap Aa en Maas
- Landgoed Eyckenlust
- Provincie Noord-Brabant
- Strootman Landschapsarchitecten
- Floris Alkemade
- Lokale stakeholders en belangengroepen

> INHOUDSOPGAVE

Archeologie in Rijnenburg

ERF
GOED
DEAL

De polder Rijnenburg, in het zuidwesten van de gemeente Utrecht, ondergaat in de komende 20 jaar een ingrijpende transformatie. Naast duurzame energieopwekking, recreatie, groen en natuur, speelt hier op termijn ook een grote woningbouwopgave. In de ondergrond ligt een oude stroomgordel. Daarop bevinden zich tientallen archeologische vindplaatsen, met name uit de Romeinse tijd. Met ons project willen we die vroegtijdig in kaart brengen, zodat zij samen met het overige erfgoed kunnen bijdragen aan de omgevingskwaliteit van het nieuwe stadsdeel.

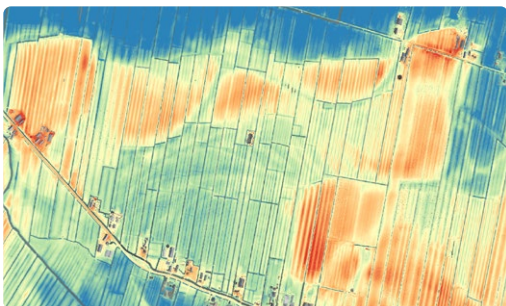
FINANCIERING

- € 340.000 totaal
- € 149.000 Erfgoed Deal
- € 165.000 cofinanciering

CONTACT

 [Erik Graafstal](#)

PRODUCTEN + MEDIA

- Atlas Archeologie met technische parameters
- Deelstudie effecten wortelwerking
- Deelstudie effecten waterberging
- Visie op vorm en functie ingepaste archeologie
- Alles beschikbaar op [eigen project-website](#)

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Nu al zien we: hoe vroeger je in een complex project begint met archeologie, hoe groter de klappen die je maakt. Met een inzet van luttele eurotonnen nu besparen we straks miljoenen. En we geven een geheel eigen identiteit aan de nieuwe wijk. De ontwikkelpartners hebben de aanpak van ontwerpen vanuit water, bodem en archeologie omarmd. De vernieuwende focus op het complete archeologische landschap blijkt voor iedereen verrassend vanzelfsprekend. Voor archeologische prospectietechnieken is het project Rijnenburg alleen al door zijn schaal potentieel grensverleggend.

TIJDPAD

- November 2023 tot april 2024: uitvoering archeologische onderzoeken (drone-opnames, geofysisch onderzoek, proefsleuven, inventarisatie van collecties van hobby-archeologen).
- Voorjaar 2024: ontwerpend onderzoek naar de inpassing van archeologische resten.
- Tweede helft 2024: geven presentaties tijdens diverse congressen.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Marktpartijen Rijnenburg
- Kennispartners: UU, UvA, RCE, AORTA

Uitvoerders

- Erfgoed Utrecht
- 4D Research Lab UvA
- GT Eclipse, Medusa Explorations, Saricon

> [INHOUDSOPGAVE](#)

Di Boneiru, Pa Boneiru

Dit is een nieuw project uit de 8e ronde (september 2024)

ERF
GOED
DEAL

Bonaire kent een groot tekort aan betaalbare woningen. De Woondeal voorziet in forse nieuwbouw, maar er liggen ook mogelijkheden in de bestaande woningvoorraad. Met name Rincon kent veel leegstaande woningen met erfgoedwaarde die in slechte tot matige staat verkeren binnen het beschermd dorpsgezicht. Bij het restaureren van deze gebouwen wordt de woningvoorraad vergroot terwijl de erfgoedwaarde blijft behouden. Hierbij wordt, naast wonen, nadrukkelijk ook gefocust op sociaaleconomische en maatschappelijke spin off, zoals micro-toerisme, klimaatadaptieve herinrichting van de openbare ruimte en samenwerking met het MBO-onderwijs om restauratievakmanschap te behouden voor het eiland.

FINANCIERING

- € 1.936.000 totaal
- € 920.000 Erfgoed Deal
- € 1.016.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Hier verschijnt in de loop van 2025 een overzicht van alle marketing en communicatie middelen en links over dit project.

CONTACT

- [Christopher Frans](#)
- [Helvig Thode](#)

LEERPUNTEN + OPBRENGST

- Een gebiedsgerichte aanpak vereenvoudigt het verkrijgen van draagvlak: bewoners denken mee!
- Betrekken van wijkvereniging en onderwijs draagt ook bij aan langetermijndoelstellingen van het Openbaar Lichaam Bonaire.
- Een sterke focus op een beperkt gebied creëert impact:
 - woningherstel *plus* opwaarderen openbare ruimte
 - erfgoed *plus* klimaatbestendigheid (vergroening, waterbeheer)
 - sociaaleconomische ontwikkeling *plus* verbetering leefbaarheid (openbaar groen, BSO)

TIJDPAD

2025 (definitiefase en een deel realisatiefase)

- gewerkt aan een participatieve waarden- en kansenkaart met oog voor uitdagingen, erfgoedwaarden en maatschappelijke waarden
 - bestek, vergunningen, aanbesteding
- 2026 (realisatiefase)
- huizen verduurzaamd
 - klimaatadaptieve herinrichting openbare ruimte
 - uitvoer
 - oplevering

PARTNERS + SAMENWERKING

- Openbaar Lichaam Bonaire
- Stichting Cocari
- Tera Barra
- In te stellen klankbordgroep Rincon

Uitvoerders

- Erfgoedbureau OLB
- Lokale aannemers

> INHOUDSOPGAVE

DI BONEIRU,
PA BONEIRU

Buurtschap Hooge Hunze

Dit is een nieuw project uit de 8e ronde (september 2024)

ERF GOED DEAL

Buurtschap Hooge Hunze is een woningbouwontwikkeling in het voormalige stroomgebied van de verdwenen rivier de Hunze. De gemeente Groningen wil deze rivier als een aloude identiteitsdrager terugbrengen in de stedelijke structuur om zo haar doelen t.a.v. wateropvang, leefkwaliteit en hittestress te realiseren. De ontwikkeling van het buurtschap is het eerste woningbouwproject waarin de stedelijke inpassing van de Hunze vorm gaat krijgen. In dit gebied worden ca. 200 woningen gerealiseerd op een plek waar nu nog bedrijven staan. De historische aanwezigheid van de Hunze in het hart van het gebied biedt een unieke kans om een bijzonder woongebied te realiseren.

AFBEELDING BURAL_LC

FINANCIERING

- € 1.728.000 totaal
- € 821.000 Erfgoed Deal
- € 907.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- [Ontwikkeldkader + plan](#) Groningen stad aan de Hunze
- [Docu EenVandaag](#): herstel Hunze in stedelijk gebied
- [Wandelingen en fietstochten](#) langs de verdwenen Hunzeloop via klimaatadaptatie Groningen

CONTACT

- ✉ [Tamara Ekamper](#)
- ✉ [Jan ten Hoór](#)

LEERPUNTEN + OPBRENGST

- Waarde van een historisch watersysteem voor hedendaagse opgaven zoals klimaatadaptatie, tegengaan hittestress, vergroening en biodiversiteit, recreatie.
- Kracht van een gedragen visie: ambitie voor herstel Hunze is geïnitieerd door Drents en Groninger Landschap, overgenomen door gemeente, afgestemd met diverse stakeholders, omgezet in beleid en ontwikkelkader dat handvatten geeft voor lokale uitvoering.
- Er wordt een fonds ingesteld waaruit investeringen voor het terugbrengen van de Hunze worden gefinancierd.
- Faciliteer kruisbestuiving tussen lokale bewonersverenigingen/belangenorganisaties en ontwerpers/projectleiders om het plan meer kwaliteit en eigenheid te geven.

AFBEELDING LC

TIJDPAD

2023

- Stedenbouwkundig plan

2024-2026

- Procedure omgevingsplan
- Uitwerking ontwerp gebouwen
- Uitwerking ontwerp buitenruimte

2025-2027

- Bouw buurtschap

PARTNERS + SAMENWERKING

- Het Groninger Landschap
- Waterschap Noorderzijlvest en Hunze en Aa's
- Provincie Groningen
- Bureau FLUX
- Landscape Collected

Uitvoerders

- Inpassing van de Hunze vormt een integraal onderdeel van de woningbouwontwikkeling die Kondor Wessels Projecten / Rottinghuis' Aannemingsbedrijf en Woningstichting Wierden en Borgen ter hand nemen.

BUURTSCHAP HOOG HUNZE

AFBEELDING BURAL_LC

Transitie: Water en Bodem

Nederland kent een lange en uitgebreide traditie op het gebied van waterstaat. Met een goede kennis van het bodem en watersysteem bouwden onze voorgangers dijken en kanalen om het land leefbaar en bruikbaar te houden. Maar ook aan deze maakbaarheid van het landschap zitten grenzen. Dat geldt ook voor ons bodemsysteem. De afgelopen jaren hebben we gezien dat extremere weersomstandigheden zorgen voor grote overlast, dat overtollig water of juist droogte zorgt voor nieuwe uitdagingen. Voor de komende jaren betekent dat, dat water en bodem sturende principes zijn bij de inrichting van ons land. Er zijn maatregelen nodig om de gevolgen van klimaatverandering op te vangen en te zorgen voor een gezond bodemsysteem. Historische dijken, monumentale kunstwerken en bestaande landschappen kunnen een bron van inspiratie zijn bij de ontwikkeling van deze opgaven. Hierbij kan gedacht worden aan het inzetten van landschapselementen bij het bergen of geleiden van overtollig water of het opnieuw inzetten van monumentale sluisen en waterkerende historische elementen.

PRIORITAIRE OPGAVEN

DROOGTEBESTRIJDING

WATEROVERLAST

WATERKWALITEIT

WATERVEILIGHEID

BODEMDALING

DIJKVERSTERKING

BEEKDALHERSTEL

HITTESTRESS IN STEDEN

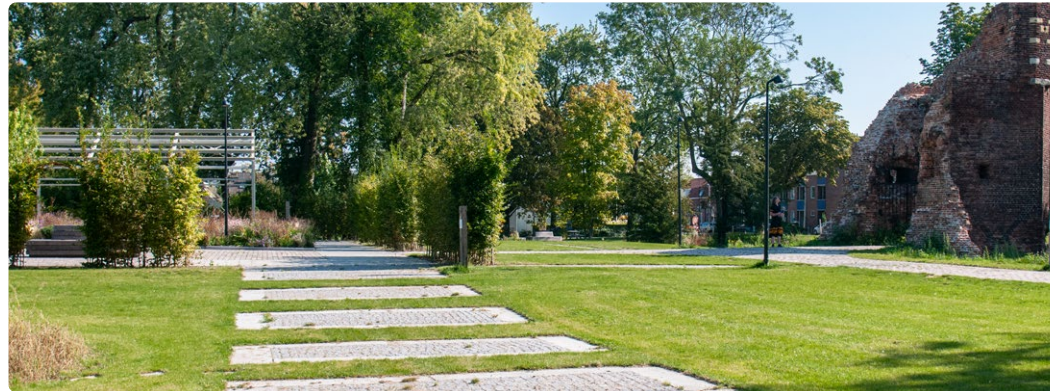
De Wellekade in Deventer bij hoog water in januari 2011. Extreem hoge waterstanden zullen vaker voorkomen in Nederlandse rivieren. Het belang van een klimaatbestendige inrichting van onze leefomgeving zal daarom toenemen.

Kasteelpark Weert

Een houthandel op een historische site in de binnenstad van Weert is verplaatst. De gemeente heeft de locatie gekocht en deze toegevoegd aan het stadspark. Het betreft de voorburch van kasteel de Nijenborgh, zetel van de Graaf van Horne. Erfgoed wordt zichtbaar en beleefbaar gemaakt, met als resultaat: minder steen, meer water, groen en biodiversiteit. Het Kasteelpark is inmiddels een publiekstrekker en zet Weert definitief op de kaart als ‘de stad van de Graaf van Horne’.

FINANCIERING

- € 1.855.000 totaal
- € 605.000 Erfgoed Deal
- € 1.250.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- [Video](#) Herinrichting Kasteelpark Weert
- [Projectpagina](#) website landschapsarchitect
- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Artikel](#) Verdieping: Een park van betekenis
- [Artikel](#) op weertdegekste.nl
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!
- [Verdiepend artikel](#): Leren van de Erfgoed Deal-projecten

STADSPARK WEERT

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Lef hebben als relatief kleine gemeente om een bedrijf te verplaatsen.
2. Van Hornewandeling stadsgidsen.
3. Banners op bouwhekken, met informatie over herinrichting.
4. Openstelling voorburch tijdens Open Monumentendag.
5. Burgerinitiatief Van Horne jaar drager maken van belangrijke gebiedsontwikkeling.

TIJDPAD

In juni 2022 is het Kasteelpark Nijenborgh in Weert feestelijk geopend. Daarbij is ook het ruitersstandbeeld van Philips van Horne groots onthuld. Hiermee is het project afgerond.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Limburg
- Nohnik Landschapsarchitecten
- Stichting Groen Weert
- Stichting Wonen Limburg
- Kring De Aldenborgh
- Stichting Ruitersstandbeeld Philips de Montmorency
- Inwoners

provincie limburg

CONTACT

- in [Joke Jongeling](#)
- in [Marian Arts](#)

> INHOUDSOPGAVE

In het project VONDST beogen de provincies Drenthe, Gelderland en Zuid-Holland een impuls te geven aan het benutten van erfgoed voor de duurzame ontwikkeling van de leefomgeving met het natuurlijk systeem van bodem, water en groen als primaire onderlegger.

VONDST bouwt voort op de pilot inzake het instrument stadsgeneses. Bij dit instrument wordt via 3D-visualisaties de historische ontwikkeling van gebieden getoond in relatie tot het natuurlijke systeem. Zo wordt inzicht verkregen in de hechting en onthechting van de landschappelijke inrichting met de ondergrond. Dit biedt vervolgens in samenhang met uitdagingen ten aanzien van klimaatadaptatie en energietransitie de basis voor ruimtelijke planning en beleid. Onderzocht wordt hoe geneses erfgoedinclusief gemaakt kunnen worden en kunnen worden toegepast op verschillende schaalniveaus (gebieden, wijken, dorpen). Dit kan weer input leveren voor de omgevingsvisies en de toepassing van het principe [Water Bodem Sturend](#) bij ruimtelijke keuzes.

FINANCIERING

- € 1.135.000 totaal
- € 500.000 Erfgoed Deal
- € 635.000 cofinanciering

TIJDPAD

- Eind 2022: oplevering gebiedsgenese provincie Gelderland en Zuid-Holland
- Eind 2023: oplevering gebiedsgenese Drenthe

PARTNERS + SAMENWERKING

- Diverse gemeenten, zoals Nijmegen, Midden-Drenthe en Oegstgeest
- GrondRR
- ErfgoedAcademie
- Hogeschool Van Hall Larenstein

PRODUCTEN + MEDIA

- [Website](#) Stadsgenese
- [Publicatie](#) Stadsgenese [pdf]
- [Gebiedsgenese](#) Midden-Drenthe
- [Gebiedsgenese](#) EHZ
- [Gebiedsgenese](#) Midden-Holland [pdf]
- [Wijkgenese](#) Hengstdal
- [Kenniscafé](#) Leefomgeving Drenthe
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

CONTACT

- [in Paul Oude Boerrigter](#)
- [in Klaas van der Veen](#)
- [in Erik Kuik](#)
- [in Peter Groenhuijzen](#)

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Brede betrokkenheid van een gemeente bij geneses zorgt voor inzicht en eerbied voor de bijzonderheden van een plek; het besef dat een plek geen wit vel is.
2. Erfgoed en strategische planning zijn in omgevingsvisies nog niet voldoende verbonden. Hiervoor is ook draagvlak op bestuurlijk niveau noodzakelijk.
3. Met geneses alleen ben je er niet. Het zet erfgoed goed op de kaart maar er is aanvullende sturing nodig, bijvoorbeeld met ontwikkelprincipes en een wijkregieplan.
4. Geneses en het gesprek daarover helpt de samenwerking te versterken, erfgoed verbindt.
5. De uitdaging is om opbrengsten van provinciale deelprojecten van elkaar te laten leren.

Hoornwerk Grebbedijk

Bij de aanvraag in 2020 was het oorspronkelijk de bedoeling om het Hoornwerk op te hogen naar de historische situatie in 1756 waarmee het onderdeel van de dijkversterking zou worden. Door voortschrijdend inzicht bleek in het voorjaar van 2024 dat de dijk niet hoeft te worden opgehoogd, waardoor het project uit het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) is gehaald en de financieringsbehoefte voor het plan is komen te vervallen. Provincie Utrecht bespreekt alternatieve scenario's met het Waterschap en het Utrechts Landschap. Het alternatieve plan wordt nu uitgewerkt.

FINANCIERING

- € 900.500 totaal
- € 428.000 Erfgoed Deal
- € 472.500 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- [Video](#) dilemma Hoornwerk
- [Bezoek de Grebbelinie](#)
- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

CONTACT

- [in Nicole Bakkum](#)
- [in Rianne Pot](#)

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. 'Building with culture' als nieuwe dijkoplossing: betrek erfgoed al tijdens de planfase in de zoektocht naar technische oplossingen.
2. Landschapsarchitect inzetten bij project zorgt voor meerwaarde en kansen.
3. Dijkdenkers, samen met de 'buren' van de Grebbedijk nadenken over oplossingen.
4. Het Hoornwerk met de zichtbare tijdlagen weer herkenbaar in het landschap.
5. Reden van het aanpassen: verschil tussen voorlopige en definitieve rekenmodellen waarmee het waterschap werkt. Dit heeft ertoe geleid dat ophoging niet meer nodig is.

TIJDPAD

- Bekijk tijdpad [online](#)
- Van voorkeursalternatief naar definitief ontwerp – planuitwerking: najaar 2021 - zomer 2024
- Voorjaar 2024: ingrijpende aanpassing van het plan heeft ertoe geleid dat er in 2024-2025 bestudeerd zal worden of een andere invulling van dit project mogelijk is.

HOORNWERK GREBBEDIJK

PROVINCIE UTRECHT

PARTNERS + SAMENWERKING

- Waterschap Vallei en Veluwe
- Provincie Utrecht
- Utrechts Landschap
- Gemeente Rhenen

> INHOUDSOPGAVE

Zitterd Climate Proof

Herinrichting van het Geleenbeekdal en klimaatbestendig maken van de stad. Dit gebied strekt zich vanuit het rijksbeschermd stadsgezicht en het centrum van Sittard. Samensmelting provinciale plannen Corio Glana, gemeentelijke visie Zitterd ReviSited en technische waterbeheer van het waterschap.

TIJDPAD
Planning website gemeente

provincie limburg

ZITTERD CLIMATE PROOF

FINANCIERING
€ 2.500.000 totaal
€ 1.000.000 Erfgoed Deal
€ 1.500.000 cofinanciering

CONTACT
 [Marielle Roks](#)
 [Sjaak Aussems](#)

PRODUCTEN + MEDIA

- [Plan](#) Zitterd Waterproof 2016
- [Onderbouwing](#) ontwerp vispassage '18
- [Video](#) gebiedsontwikkeling Geleenbeekdal
- [Video](#) herinrichting Geleenbeek aan de Parklaan
- [Video](#) Klimaatadaptatie
- [Projectpagina](#) waterschap
- [Artikel](#) Sittard-Geleen nieuws
- Flyer Gered Groen
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Erfgoed / historie van het gebied is inspiratie geweest voor de huidige plannen. Door de stedenbouwkundige en landschappelijke structuur te analyseren zijn de thema's en transitieopgaven aan bod gekomen.
2. Vroeg in gesprek gaan & blijven met belangstellenden en partners. Informatie ophalen bij de belangstellenden en partners voorafgaand aan visievorming. Betrokkenheid van een klankbordgroep vasthouden gedurende het traject visievorming, ontwerp en zelfs tot en met uitvoering (kap 600 bomen: niet 1 bezwaar).

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Limburg
- Gemeente Sittard-Geleen
- Waterschap Limburg
- Natuurmonumenten
- IVN Sittard-Geleen
- Diverse heemkunde- en historische verenigingen
- Buurtverenigingen
- Stichting 'Vrunj van ut Sjtadspark'

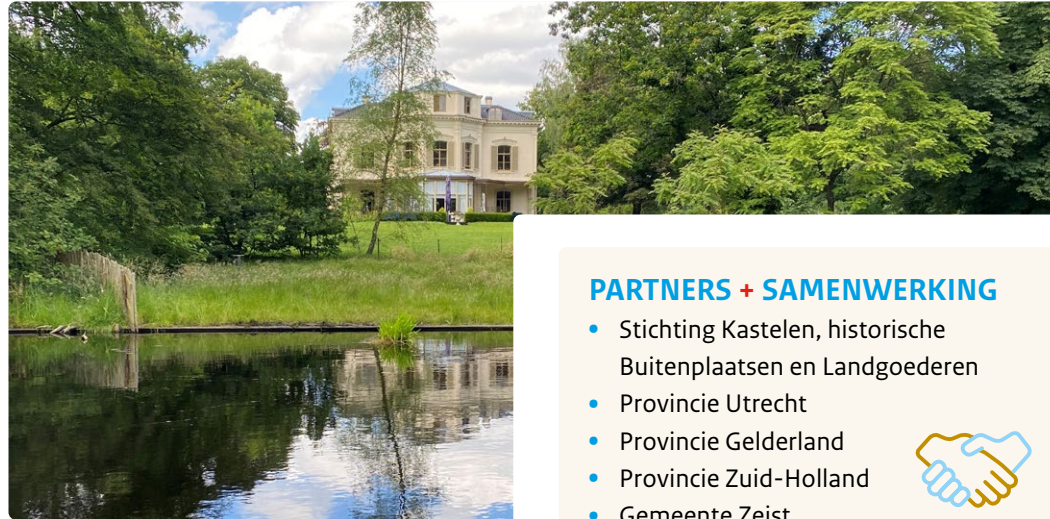
> INHOUDSOPGAVE

Klimaatrobuuste Buitenplaatsen

De gevolgen van de klimaatveranderingen voor monumentaal groen en blauw op kastelen, buitenplaatsen en landgoederen zijn groot. Wat zijn écht de gevolgen van wateroverlast, hitte en droogte op groene monumenten? Het Kennisprogramma experimenteert in het veld, verzamelt good practices en vult lacunes in kennis in. In een digitale leeromgeving wordt dit voor iedereen die met monumentaal groenbeheer werkt beschikbaar. Het Kennisprogramma laat zien hoe erfgoed een meewegende en inspirerende factor kan zijn in (provinciaal en regionaal) klimaatbeleid.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Stichting Kastelen, historische Buitenplaatsen en Landgoederen
- Provincie Utrecht
- Provincie Gelderland
- Provincie Zuid-Holland
- Gemeente Zeist
- Utrechts Landschap
- Utrechts Particulier Grondbezit

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Speciaal voor (rijks)monumentaal groen en blauw op kastelen, buitenplaatsen en landgoederen een Groenblauwe Monitor om te onderzoeken waar de (meest) kwetsbare plekken zitten.
2. Drie proeftuinen in de provincies Utrecht en Gelderland om innovatieve oplossingen in de praktijk te brengen.
3. Good practices voor klimaatplannen.
4. Agendering en bewustwording urgentie klimaatrobuuste aanpak op historische buitenplaatsen.
5. Dialoog met sectoren erfgoed, water en klimaat voor integrale aanpak en opschalen goede voorbeelden.

FINANCIERING

- € 1.618.000 totaal
- € 653.000 Erfgoed Deal
- € 965.000 cofinanciering

KLIMAATROBUUSTE BUITENPLAATSEN

CONTACT

[Yvonne Molenaar](#)

TIJDPAD

2021

- Uitvoering klimaatplannen proeftuinen. Start Groenblauwe Monitor.

2022-2023

- Lancering leeromgeving met good practices. Routekaart klimaatbestendige aanpak.

2024

- Oplevering kennisbank. Quickscan Vitaliteit Groen Erfgoed. Uitbreiding leeromgeving met zeven pioniersverhalen.

PROVINCIE UTRECHT

PRODUCTEN + MEDIA

- [Digitaal Platform](#) Klimaatrobuust Buitenplaatsen
- [Toekomstagenda](#) Vitale Buitenplaatsen
- [Routekaart](#) Klimaatrobuuste Buitenplaatsen
- Groenblauw [plan canvas](#)
- [Artikel](#) Vakblad Natuur Bos Landschap
- [Kennisbank](#) Klimaatrobuuste Buitenplaatsen
- [Quickscan](#) Vitaliteit Groen Erfgoed
- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

> INHOUDSOPGAVE

Watermolenlandschappen

Het project onderzoekt in de praktijk hoe historische watermolenlandschappen in het stroomgebied van de Dommel ingezet kunnen worden voor klimaatadaptatie. Hoe kunnen die historische landschappen het water in droge perioden beter vasthouden en het bij afvoerpieken beter bergen? Dit levert in totaal zo'n 300 à 400 hectare aantrekkelijk en klimaatrobuust beeklandschap op. Dat gebeurt op drie Brabantse watermolenlocaties, met tal van ondersteunende activiteiten gericht op kennisontwikkeling en -uitwisseling. De kern van het project bestaat uit drie uitvoeringsprojecten.

FINANCIERING

- € 1.356.000 totaal
- € 610.000 Erfgoed Deal
- € 746.000 cofinanciering

**WATERMOLEN-
LANDSCHAPPEN**

PRODUCTEN + MEDIA

- Handreiking waarin de opgedane kennis en ervaringen zijn gebundeld (i.o.).
- Watermolenlandschappen in de [landschapsbiografie](#) van de Dommel.
- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Aansluiten bij lopende gebiedsprocessen van waterschappen, gemeenten en natuurorganisaties zodat erfgoed een integraal onderdeel van het planproces en uitvoering wordt.
2. Ontwikkelen rekentool: effecten van (tijdelijke) peilverhoging op bebouwing infrastructuur en landbouw.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Molenstichting Noord-Brabant
- Provincie Noord-Brabant
- Waterschap De Dommel
- Dit project wordt ondersteund door meer dan 20 partners, koepel-organisaties en internationale partijen.

TIJDPAD

De start van het project vond plaats tijdens de Landschapstriënnale in april 2021. Tot medio 2025 gaan we aan de slag bij de watermolens van Venbergen (gemeente Valkenswaard), Opwetten (gemeente Nuenen en Eindhoven) en Spoordonk (gemeente Oirschot). Eind 2024 / begin 2025 komt het Dommelpad gereed: een wandeling met als thema 'Een Kralensnoer van Watermolenlandschappen'.

Provincie Noord-Brabant

CONTACT

- ✉ [Riet Meijer](#)
- ✉ info@watermolenlandschappen.nl

> INHOUDSOPGAVE

Nieuwe Waterwerken Zoutkamp

In Zoutkamp wordt de rijksmonumentale Hunsingosluis gerestaureerd en van keersluis omgebouwd tot schutsluis. Naast de sluis komt een nieuw gemeal. De regionale kering door het dorp wordt verlegd naar de voormalige zeedijk. Erfgoed in de fysieke leefomgeving vormt in dit project een sturende, leidende- maar ook een verbindende inspiratiebron bij de ruimtelijke keuzes bij een ingrijpende aanpak van klimaatadaptatie.

FINANCIERING

- € 1.690.000 totaal
- € 690.000 Erfgoed Deal
- € 1.000.000 cofinanciering

CONTACT

 [Eddi Ottens](#)

PRODUCTEN + MEDIA

- [Film](#) waarin het project is uitgelegd
- [Projectpagina](#) van het Waterschap
- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!
- [Reportage](#) RTV Noord
- [Inspiratieboekje](#) Klimaatadaptatie – Heritage-based solutions [pdf]
- [Nieuwsbericht](#) Hunsingosluis - Provincie Groningen

NIEUWE WATERWERKEN ZOUTKAMP

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Het bijzondere van dit project is dat we leren erfgoed niet als last, maar juist als kans te zien. Erfgoed is een onderwerp dat de identiteit van een dorp of streek benadrukt en dat de interesse heeft van bewoners. Inwoners voelen zich hierdoor betrokken en komen met wensen en ideeën. Die leiden tot een integrale oplossing waarbij niet meer de aanleiding (de maatregelen in het kader van waterveiligheid) het speerpunt zijn, maar het erfgoed inclusieve als onderdeel van de integrale gebiedsopgave. Die ervaring, dáár kunnen we wat mee voor toekomstige projecten!

TIJDPAD

De uitvoering is gestart in maart 2023. Begonnen is met de aanleg van de bouwkuip van het nieuwe gemeal. Na de zomer van 2024 is de ombouw en renovatie van de Hunsingosluis gestart. De werkzaamheden zullen medio 2025 afgerond zijn.

Waterschap NOORDERZIJLVEST

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Groningen
- Gemeente Het Hogeland
- Waterschap Noorderzijlvest
- H+N+S Landschapsarchitecten
- Vereniging Dorpsbelangen Zoutkamp
- Next Architects
- Strukton Infra Specials b.v.
- Waddenland
- Visserijmuseum Zoutkamp

> INHOUDSOPGAVE

Beken & Bleken van Losser

ERF
GOED
DEAL

Het erfgoed van het dorp Losser en het omringende landschap wordt ingezet t.b.v. klimaat- en duurzaamheidsopgaven. Het plan verbindt het dorp met het Dinkeldal, met het erfgoed als stepping stones langs de stroom. Bijzonder is Rijksmonument de Dorpsbleek. Herstel van dit erfgoed van de Twenste textielhuisnijverheid versterkt de karakteristieke landschapsinrichting.

BEKEN & BLEKEN VAN LOSSER

LEERPUNTEN + OPBRENGST

De Erfgoed Deal biedt ons talloze aanknopingspunten om ons lokale erfgoed onder de aandacht te brengen én om de betekenis die het voor nu en de toekomst heeft te laten zien. Vanuit ons project zetten we activiteiten op en inspireren we anderen. Onder meer met een samenwerking met Twente Marketing, een symposium voor vakgenoten, een publieksdag, verbindingen met het primair onderwijs en projecten voor jongeren, toeristische routes en een podcast. Op deze manier kunnen we een breed publiek informeren, enthousiasmeren en zo goed mogelijk betrekken.

PRODUCTEN + MEDIA

- In samenwerking met Textiel Festival Twente maakt het textiel-erfgoed van Losser deel uit van [routes](#)
- [Routes textiel-erfgoed](#)
- [Website](#) Beken en Bleken van Losser
- [Podcast](#) Schatkamer Proat
- [Podcast](#) Verborg en in het volle zicht
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Overijssel
- Waterschap Vechtstromen
- Gemeente Losser
- Historische Kring Losser
- Staatsbosbeheer
- St. Erve Kraesgenberg
- En vele anderen

FINANCIERING

- € 1.404.000 totaal
- € 667.000 Erfgoed Deal
- € 737.000 cofinanciering

CONTACT

[Robert Middelhuis](#)

TIJDPAD

De herinrichting Dinkeldal-Zuid (terugbrengen meander & herstel natuurwaarden) is in 2022 voltooid. In 2024 is gestart met de werkzaamheden aan de Dorpsbleek, waarbij ook aquathermiesysteem wordt gerealiseerd voor het verwarmen en verduurzamen van zwembad Brillmansdennen. De retourstroom van dit systeem wordt benut voor continue suppletie van de Dorpsbleek. Ook met de aanleg van de retourstroom zijn we in 2024 gestart. Park de Drie Bogen is begin 2024 opnieuw ingericht. Er is nu meer ruimte voor hemelwater, het dak van de kerk is afgekoppeld en de Dorpsbeek komt op een creatieve en interactieve manier naar voren in het park.

provincie Overijssel

Gemeente Losser

staatsbosbeheer

> INHOUDSOPGAVE

Linielandschap Waaldijk

De dijk tussen Gorinchem en Waardenburg wordt versterkt. Met de bijdrage van de Erfgoed Deal maken we aanvullend op de dijkversterking de Ravelijn bij Gorinchem, de batterij bij de Dalemse Sluis, dijkpost Hercules en de inundatiewerken van Fort Vuren weer functioneel. De ravelijn bij Gorinchem en de inundatiewerken van Fort Vuren krijgen weer een functie in het watersysteem. Zo is er niet alleen sprake van een veilige, maar ook een recreatieve en cultuurhistorische informatieve dijk waarop de samenhang in het Linielandschap is te beleven.

LINIELANDSCHAP

FINANCIERING

- € 1.814.000 totaal
- € 721.000 Erfgoed Deal
- € 1.093.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Al vroeg in het project is cultuurhistorie meegenomen in het ontwerp-proces.
2. Nauwe samenwerking tussen overheden, advies- en ontwerp bureaus én de aannemer loont.
3. In het projectplan Waterwet voor de dijkversterking zijn ook een aantal cultuurhistorische zaken meegenomen (dit noemen we inpassen).
4. De kers op de taart zijn de 4 onderdelen waarvoor we de Erfgoed Deal bijdrage hebben gekregen. Erfgoed is geïntegreerd in het watersysteem én beter zichtbaar voor de medemens.

PRODUCTEN + MEDIA

- [Vermelding in boek](#) 'Wisseling van de wacht – nieuw leven voor de hollandse waterlinies'
- Presentatie op Deltacongres
- Geregeld updates op website en social media
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

CONTACT

- [Maura Niessen](#)
- [Willem Brouwers](#)

TIJDPAD

De verwachting is dat de dijkversterking eind 2025 klaar is. De vier onderdelen worden binnen deze termijn verder ontworpen en uitgevoerd.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Gelderland
- Provincie Zuid-Holland
- Gemeente Gorinchem
- Gemeente West Betuwe
- Waterschap Rivierenland

Uitvoerders

- Graaf Reinaldalliantie

> INHOUDSOPGAVE

Awa pa Kòrsou - Water voor Curaçao

**ERF
GOED
DEAL**

'Awa pa Kòrsou - Water voor Curaçao' werkt aan herstel van de stroomgebieden van natuur- en cultuurhistorische watersystemen van rooien en dammen en de daarmee samenhangende unieke monumentale plantages en waterwerken. In het urbane Rooi Catootje en het rurale Christoffelpark worden natuur, cultuur en historie klaar gemaakt voor de toekomst en de kennis en gebieden bereikbaar gemaakt voor publiek en onderwijs. Zo wordt de zoetwaterhuishouding op het eiland verbeterd.

FINANCIERING

- € 758.000 totaal
- € 357.000 Erfgoed Deal
- € 401.000 cofinanciering

CONTACT

 [Jonathan Jukema](#)

LEERPUNTEN + OPBRENGST

De organisaties hebben op het gebied van erfgoedbeheer veel raakvlakken en maken gebruik van elkaars kennis en expertise. Het project doet aan kennisdeling met overheidsidentiteiten, belanghebbenden en lokale bewoners. Praktisch informatie-materiaal, in de vorm van een documentaire, publicaties, educatieve video's, infobladen en wandelkaarten van/over de diverse locaties maken de verworven kennis toegankelijk voor een breed publiek.

WATER VOOR CURAÇAO

PARTNERS + SAMENWERKING

- Stichting Monumentenfonds Curaçao (SMfC)
- Caribbean Research & Management of Biodiversity Foundation (Carmabi)
- University of Curaçao
- National Archaeological Anthropological Memory Management Foundation (NAAM)

PRODUCTEN + MEDIA

- Consolidatie v/d ruïne plantagehuis Zevenbergen alsook het antropologisch/archeologisch onderzoek is afgerond. De 'historische-tour' in dit gebied is actief (o.a. over het watergebruik van de eerste bewoners, de Arawak indianen, tijdens koloniale periode en huidige tijd).
- Waterwerken van landhuis Savonet en dammenstructuur van landhuis Rooi Catootje wordt geconsolideerd en hersteld. Ook wordt onderzoek gedaan, e.e.a. vastgelegd voor een documentaire, educatiemateriaal en bezoekersinformatie, en wordt een 'living-lab' voorbereid.
- [Digitale nieuwsbrief](#) Awa pa Kòrsou
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

TIJDPAD

- Fysieke werkzaamheden voor herstel en consolidatie zijn op 1 locatie afgerond, op 2 locaties in uitvoering.
- Parallel hieraan wordt archeologisch en hydrologisch onderzoek uitgevoerd.
- Werktafels (landelijk en stedelijk gebied) van het 'living-lab' staan gepland voor oktober '24.
- Voorlichtingsmateriaal wordt ontwikkeld.
- Project zal afgerond worden met een conferentie in het komend voorjaar (2025) voor/met alle betrokkenen en geïnteresseerden. Daarbij zullen ook het boek en documentaire worden gepresenteerd.

**AWA PA
KORSOU**[> INHOUDSOPGAVE](#)

Klimaatbestendige Leidse Binnenstad

**E R F
G O E D
D E A L**

De historische binnenstad van Leiden is het economische en toeristische hart van de regio. De dichte bebouwing met vaak stenige inrichting van historische stegen, grachten en pleinen, zorgt ervoor dat de binnenstad vatbaar is voor hittestress. De Erfgoed Deal geeft Leiden de kans om te onderzoeken hoe de historische binnenstad deze hittestress kan aanpakken en aantrekkelijk kan houden voor de enorme hoeveelheid aan functies en gebruikers die ze nu heeft. De Erfgoed Deal is voor Leiden van belang om een samenhangend onderzoek en erfgoed inclusief ontwerp te ontwikkelen voor de grachtenstad van de toekomst.

FINANCIERING

- € 1.894.000 totaal
- € 900.000 Erfgoed Deal
- € 994.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Actualiteiten worden bijgehouden op de [website](#), dit is ook de basis van de leeromgeving
- Onderzoek historisch groen- en blauw Leidse binnenstad
- Toolbox voor de private en openbare buitenruimte
- Campagne gericht op de private buitenruimte
- Uitbreiding subsidieregeling
- Realisatie eerste stegen, pleinen en kades.

LEERPUNTEN + OPBRENGST

- Onderzoeksfase: onderzoek naar hoe historisch groen en blauw kan bijdragen aan klimaatadaptatie en biodiversiteit in de binnenstad.
- Ontwerpfase: set aan ontwerpuitgangspunten en -methodiek waarmee de gemeente en bewoners de komende jaren de grotere vergroeningsopgave in de binnenstad integraal en doelgericht kunnen aanpakken.
- Uitvoeringsfase: aan de slag met stegen, pleinen en kades volgens learning by doing.

CONTACT

- [Steeff Löwik](#)
- [Nicole Aalbers](#)

TIJDPAD

- 2024 Onderzoeksfase
- 2024 – 2026 Communicatie en campagne
- 2025-2026 Toolbox en ontwerp Leidse grachtenstad
- 2024-2026 Uitvoeringsprojecten

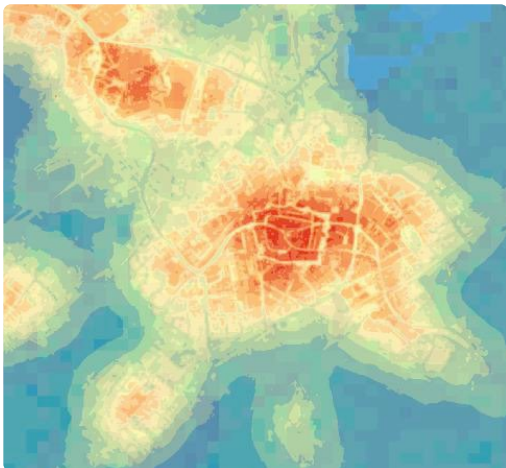

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Leiden
 - Stichting Cultuurkwartier
 - Centrummanagement Leiden
 - Historische Vereniging Oud Leiden
 - Waterambacht Leiden
- Uitvoerders**
- Universiteit Leiden, Naturalis, MBO Rijnland, Wereldmuseum en gemeente Leiden

> INHOUDSOPGAVE

Schans-Buitenwacht Kampen

In Kampen wordt de belangrijke positie en de waterhistorie van Schans-Buitenwacht als oud verdedigingswerk en Belvédère over de oude Hanzestad weer zichtbaar en voelbaar gemaakt. Schans-Buitenwacht ligt aan de voet van de IJsselbrug, tegen IJsselmuiden aan. Met het versterken van het mobiliteitsknooppunt, wordt de historische toegangspoort naar Kampen te midden van een lommerrijk landschap herstelt.

SCHANS-BUITENWACHT KAMPEN

PRODUCTEN + MEDIA

- **Filmpje** Cultuurhistorie en klimaatadaptatie Schans Buitenwacht over het thema wateroverlast;
- **Filmpje** Climate Adaptation Summit Glasgow over lessons learned;
- De ontwikkeling van Schans-Buitenwacht is via de bouwapp van NTP te volgen en zullen worden vastgelegd door drone-beelden.
- Hoogwater speelaanleidingen worden in het najaar van 2024 gerealiseerd.
- Muurschildering op het verdeelstation van Enexis - met een knipoog naar de historie van Kampen.
- Lesbrieff voor groepen 7+8 van de basisscholen (vanaf nov'- 2024 in gebruik).

FINANCIERING

€ 2.266.000 totaal
 € 900.000 Erfgoed Deal
 € 1.366.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

Omdat het erfgoed van Schans-Buitenwacht leidend is geweest vanaf het voortraject en tijdens de ontwikkeling van het ontwerp, begreep de omgeving de historische context van het gebied. Daardoor ontstond er draagvlak voor oplossingen op het gebied van klimaatadaptatie en mobiliteit, die de watergeschiedenis van Schans-Buitenwacht weer zichtbaar maken en de beleefbaarheid van het gebied versterkt.

CONTACT

projectinbox

TIJDPAD

- Oktober 2023: start realisatiefase
- Media 2025: eindoplevering realisatiefase
- Begin 2024: Belvédère met onderliggende fietsenstalling
- Najaar 2024: aanleg parkgedeelte met het grondlichaam, wadi's met hoogwater speelaanleiding en beplanting

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Overijssel
 - Waterschap Drents Overijsselse Delta
 - Het Oversticht
- Uitvoerders**
- Gemeente Kampen
 - NTP

> INHOUDSOPGAVE

Archeologie Singelpark Oldenzaal

Dit is een nieuw project uit de 8e ronde (september 2024)

**E R F
G O E D
D E A L**

Singelpark Oldenzaal is een klimaat-adaptief park rondom de historische binnenstad. Precies op de plek waar ooit grachten, wallen en muren de stad verdedigden. Deelproject ‘van Deurningerpoort naar Steenpoort’ gaat van start met archeologisch onderzoek. Zo kan wat ondergronds is beter worden beschermd, geïntegreerd in het ontwerp en inspiratie bieden voor oplossingen.

TIJDPAD

4^e kwartaal 2024

- Start archeologisch onderzoek
- Start participatie en educatie

1^e kwartaal 2025

- Verwachting sloop Topsportpand

2^e kwartaal 2025

- Ontwerpfase en participatie

4^e kwartaal 2025

- Start uitvoering

Oplevering najaar 2026

CONTACT

- ✉ [Aashna Koeldiep](#)
- ✉ [Nienke Swierstra](#)

FINANCIERING

- € 1.425.000 totaal
- € 677.000 Erfgoed Deal
- € 748.000 cofinanciering

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Praktische case study: bijdrage nieuwe werkwijze archeologie.
2. De ruimte voor water (wadi's) wordt ruimtelijk ingepast waarbij het verwijst naar de historie (stadsmuur). En de historie van de ondergrond (historische beken) wordt gebruikt voor de locatie van toekomstige waterberging.
3. Erfgoedinclusief maken van ontwerp en uitvoering.
4. Ontdekken of en hoe archeologie beter zichtbaar en beleefbaar kan worden gemaakt.
5. Bewustwording samenhang hedendaagse opgaven met erfgoed.

PRODUCTEN + MEDIA

- [Video](#) – Cultureel Erfgoed in Oldenzaal
- [Website](#) – Singelpark

ARCHEOLOGIE SINGELPARK OLDENZAAL

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Overijssel
- Gemeente Oldenzaal
- Het Oversticht
- Stichting Oldenzaalse Musea

> INHOUDSOPGAVE

Artis: Ruimte voor Water in de Stad

Dit is een nieuw project uit de 8e ronde (september 2024)

De omgeving rondom Artis in de 19^e-eeuwse Plantagebuurt is een van de meest urgente regenwaterknelpunten in Amsterdam. Door historische landschapselementen als vergroening en regentuinen in Artis terug te brengen en (deels) openbaar toegankelijk te maken, kan dit erfgoed overtollig regenwater uit de buurt opvangen en daarmee kraanwaterverbruik verminderen.

CONTACT

- [Savitri Groag](#)
- [Ronald Kramer](#)

PRODUCTEN + MEDIA

- [Projectpagina](#) Erfgoed Deal
- [Persbericht](#) gemeente Amsterdam
- [Persbericht](#) Artis
- [Persbericht](#) Land + Water
- [Projectpagina](#) vooronderzoek Groen Water-hubs

FINANCIERING

- € 2.138.000 totaal
- € 500.000 Erfgoed Deal
- € 1.638.000 cofinanciering

ARTIS: RUIMTE VOOR WATER IN DE STAD

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Maak van regenwateroverlast een kans;
2. Werk samen met de gemeente, omwonenden, onderzoeksinstituten en andere relevante experts;
3. Pak een lokale uitdaging als gebiedsopgave aan;
4. Inspireer bewoners om adaptief en verantwoord met (regen)water om te gaan.

TIJDPAD

2024 - 2025

- Start project. Afronding vooronderzoek i.s.m. TU/Delft. Definitief gebiedsontwerp.

2025 - 2027

- Schop in de grond. Aanpassingen Plantage Middenlaan, regentuinen, watertuinen en Salmplein.

2027 - 2030

- Overige ingrepen t.b.v. klimaat adaptief maken van de Plantagebuurt.

ARTIS

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Amsterdam
- Artis
- Waternet, Waterschap AGV, Amsterdam Weerproof
- TU/Delft, UvA, LIFE4Zoos

Uitvoerders

- Gemeente, Waternet, Artis

> INHOUDSOPGAVE

Klimaatgeraamte Landfront Vlissingen

Dit is een nieuw project uit de 8e ronde (september 2024)

ERF
GOED
DEAL

Met het project Klimaatgeraamte Landfront Vlissingen wordt naast behoud van beladen erfgoed, ook geïnvesteerd in een duurzame toekomst voor de regio. Het herstelt een negatieve ingreep in de waterhuishouding op Walcheren, namelijk de brakwaterstroom van een tankgracht, onderdeel van de Atlantikwall, die zich vermengt met het zoete water in de kreekruigen. Het nabijgelegen Koudekerke, dat in droge zomers kampt met drinkwatertekorten door verhoogd toeristisch waterverbruik, ligt op een geschikt kreekruigensysteem voor zoetwaterberging. Kleine systeem-aanpassingen vergroten hier de zoetwateropslag in de kreekrug, waarbij deze bijzondere erfgoedstructuur bijdraagt aan het oplossen van het actuele en toekomstige zoetwater-vraagstuk.

FINANCIERING

- € 617.000 totaal
- € 293.000 Erfgoed Deal
- € 324.000 cofinanciering

CONTACT

- ✉ [Laura Ietswaart](#)
- ✉ [Emiel de Jong](#)

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Water- en bodem gestuurde opgaven vragen een gedetailleerde analyse van beide systemen.
2. Laat onderzoek in het veld uitvoeren om aannames op basis van kaartmateriaal te toetsen.
3. Project is een voorbeeld van hoe het beladen erfgoed van de Atlantikwall een positieve bijdrage kan leveren aan een gebiedsopgave (in dit geval verbetering van de waterhuishouding).

PRODUCTEN + MEDIA

- [Nieuwsitem](#): Erfgoed Deal voor project Landfront Vlissingen, pilotlocatie Koudekerke | Provincie Zeeland
- [Informatie over bunkers](#): Bunkers in en om Vlissingen – Zeeuws Archief

KLIMAATGERAAMTE
LANDFRONT VLISSINGEN

TIJDPAD

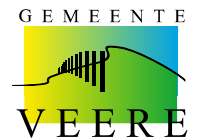

2024

- Aanstellen projectleider en uitwerken van technisch ontwerp.

2025

- Aanvragen vergunningen en uitvoeren van veldwerk.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Zeeland
- Gemeente Veere
- Waterschap Scheldestromen
- Verschillende andere stakeholders

Uitvoerders

- Provincie Zeeland i.s.m. Gemeente Veere, architecten, Waterschap Scheldestromen en o.a. lokale uitvoerders voor grondverzet.

> INHOUDSOPGAVE

Waterharmonica Noorderbos Tilburg

Dit is een nieuw project uit de 8e ronde (september 2024)

ERF
GOED
DEAL

In Tilburg, te midden van het uitgestrekte Landschap Pauwels, wordt de Waterharmonica ontwikkeld: een project dat verleden, heden en toekomst samenbrengt. Dit initiatief transformeert de historische vloeivelden, oorspronkelijk aangelegd voor het zuiveren van industriewater uit de lokale textielindustrie, tot een innovatief systeem voor waterbeheer van ecologische én cultuurhistorische waarde. In de toekomst zal vuil regenwater uit de stad gezuiverd en benut worden om verdroging van natuur buiten de stad tegen te gaan. De historische inrichting is daarvoor de onderlegger.

FINANCIERING

€ 2.751.000 totaal
€ 858.000 Erfgoed Deal
€ 1.893.000 cofinanciering

WATERHARMONICA NOORDERBOS TILBURG

LEERPUNTEN + OPBRENGST

- Hedendaagse vloeivelden:**
De pilots op de voormalige vloeivelden bieden nieuwe inzichten die in deze of andere waterharmonica's nationaal en internationaal gebruikt kunnen worden.
- Schone Leij (?), verhaal van het water:**
Is het mogelijk weer met een schone lei te beginnen: bewustwording rondom duurzaam gebruik water en historische vervuiling.
- Beleving en educatie:** Beleefbaar maken van oude en nieuwe tijdlijnen in waterzuivering is van recreatieve en educatieve waarde voor de inwoners van de stad en andere bezoekers van het textielmuseum en het Noorderbos.

PRODUCTEN + MEDIA

Tijdens de projectrealisatie verschijnen meer producten, zoals wandelroutes. Tot nu toe:

- [Filmpje](#) 'weg van het water'
- [Filmpje](#) 'water- en klimaatlandschap'
- [Filmpje](#) Noorderbos en de vloeivelden
- [Website](#) voor beleving Pauwels

CONTACT

📧 [Olivier Keij](#)

TIJDPAD

2025

- Inrichting pilotgebieden op voormalige vloeivelden en herstellen pompgemaal

2026

- Herstel bezinkbakken en fyto-remediatie
- Aanplant stinzenlinten
- Realisatie recreatieve elementen
- Ontwikkelen informatiefilm en leeromgeving

2027

- Realisatie vierde trap nazuivering bij rioolwaterzuivering Tilburg

2028

- Realisatie waterharmonica Noorderbos
- Afronding project

PARTNERS + SAMENWERKING

- Waterschap De Dommel
 - Gemeente Tilburg
 - Provincie Noord-Brabant
 - Beeldend kunstenaar Paul de Kort
- Samen met partners in Landschap Pauwels en het TextielMuseum

> INHOUDSOPGAVE

Voorheen: Ondersteunende lijnen

In de periode 2019-2022 werd gewerkt met twee ondersteunende lijnen: 'Kennis en Dialoog' en 'Erfgoed als basis voor de omgevingsvisie'. Projecten onder de eerste lijn gingen over kennisopbouw en kennisdeling over specifieke onderwerpen die aansluiten bij de hoofdthema's van de Erfgoed Deal. Daarnaast gingen projecten in deze categorie over het betrekken van het brede publiek bij veranderingen in de leefomgeving. Projecten onder de tweede lijn onderzochten de positie van erfgoed in Omgevingsvisies ter voorbereiding op de komst van de nieuwe Omgevingswet. De ondersteunende lijnen zijn met de verlenging van de Erfgoed Deal (2023-2025) komen te vervallen. De meeste projecten onder deze lijn zijn inmiddels afgerond of bevinden zich in een afrondende fase.

PRIORITAIRE OPGAVEN

KENNISDELING

DIALOOG

PARTICIPATIE

DRAAGVLAK

OMGEVINGSVISIES

Een Nieuwe Tijd!

ERF
GOED
DEAL

In Een nieuwe tijd! werkten elf gemeenten samen met woningcorporaties, historische instellingen en bewoners. Zij deelden kennis over het erfgoed, de lessen en de verhalen uit de wederopbouwtijd omdat die inspireerden om doordacht aan de slag te gaan met actuele vraagstukken, zoals verduurzaming van de Achterhoek en het opknappen en vergroenen van wederopbouwwijken.

FINANCIERING

- € 471.000 totaal
- € 230.000 Erfgoed Deal
- € 241.000 cofinanciering

EEN NIEUWE TIJD!

PRODUCTEN + MEDIA

- [Magazine](#) 'Lessen uit de wederopbouw' samen met woningcorporaties
- [Artikel](#) over 'Noo kriege wi-j 't baeter' verhalen over de wederopbouw in de Achterhoek
- [Video](#) SRV-wagen
- [Video](#) Totstandkoming boek
- [Video](#) Verkiezing Ruwe diamanten
- [Handreiking](#)
- [Eindfilm](#)
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Zet in op communicatie voor betrokkenheid, blijf hierbij ook persoonlijk en lokaal. En zorg voor gezamenlijk vieren van resultaten.
2. Ga op zoek naar de voortrekkers in bestaande structuren en verbanden.
3. Zet erfgoed in voor de dialoog tussen bewoners en bestuurders over sociaal-maatschappelijke kwesties.
4. Partijen weten door interdisciplinair werken elkaar beter te vinden, zowel binnen als buiten de eigen organisaties.

TIJDPAD

- Het project heeft gelopen van 2018 tot 2022 en is inmiddels afgerond.

CONTACT

- [in Lotte Schuitemaker](#)
- [in Werner Weijkamp](#)

provincie
Gelderland

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Gelderland
- 11 Gemeenten in de Achterhoek
- Woningbouwcorporaties Achterhoek

Uitvoerder

- Gelders Genootschap

> INHOUDSOPGAVE

Wijkaanpak De Pas

Wijkaanpak De Pas is een integrale gebiedsontwikkeling, bestaande uit: herinrichting openbare ruimte, verduurzamen huurwoningen en sociale projecten m.b.t. 'prettig wonen'. Uitgangspunt bij de ontwikkeling is het gebruiken en doorontwikkelen van de erfgoedwaarden van de bloemkoolwijk om te komen tot een duurzame en leefbare wijk.

CONTACT

 [Joyce Ras](#)

FINANCIERING

- € 975.000 totaal
- € 475.000 Erfgoed Deal
- € 500.000 cofinanciering

TIJDPAD

- Ontwikkelperiode: 2019 - 2022/2024

Fasering:

- 2019 initiatieffase
- 2020 verkenningfase
- 2021 planfase
- 2022 start realisatie
- 2023 tussenevaluatie en kennis delen
- 2024 oplevering en eindevaluatie

LEERPUNTEN + OPBRENGST

De kernwaarden van de bloemkoolwijk kunnen worden ingezet bij de opgave van nu.

Het straatleven en karakter van de wijk zijn mede veranderd door de toename van auto's. De kernwaarden (veel groen, veilig, buitenspelen, ontmoeting in de straat, verkeersluwe woonerven) worden nog steeds hoog gewaardeerd door inwoners. Het optimaliseren van deze kernwaarden verhoogt de kwaliteit in de wijk. Het draagt bij aan het draagvlak om parkeergelegenheid niet overal terug te laten komen, waardoor ruimte voor groene ontmoetingsplekken in de wijk ontstaan.

PRODUCTEN + MEDIA

- Activiteiten met inwoners om de geschiedenis van de wijk weer levend te maken (ansichtkaartenactie, [nieuwsbrieven](#))
- Ontwerp [landschapsarchitect](#)
- Bouwborden in de wijk
- Klimaatatelier met WUR
- [Magazine](#) 'Samen in De Pas. Het verhaal van de wijk'
- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

PARTNERS + SAMENWERKING

- Gemeente Winterswijk
- Woningbouwcoöperatie De Woonplaats

Uitvoerders

- Heijmans
- Buro Topia

> INHOUDSOPGAVE

Campagne ONGEZOUTEN (IJsselmeer)

Het project bouwd voort op de Agenda IJsselmeergebied 2050. Op locaties waar plannen aan de orde zijn, brachten we bewoners, bestuurders, ambtenaren en specialisten bij elkaar. Op een creatieve en inspirerende manier voerden we het gesprek over het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit rondom het IJsselmeer.

CAMPAGNE ONGEZOUTEN (IJSELMEER)

FINANCIERING

- € 515.000 totaal
- € 245.000 Erfgoed Deal
- € 270.000 cofinanciering

CONTACT

- [Halde van Rijn](#)
- [Petra Schilders](#)
- [Marlies Buurman](#)

LEERPUNTEN + OPBRENGST

ONGEZOUTEN heeft op verschillende locaties rondom het IJsselmeer ruimtelijke opgaven, regio's en mensen met elkaar verbonden en heeft op inspirerende en creatieve wijze ruimte gecreëerd om de dialoog aan te gaan over omgevingskwaliteit. Dat hebben we gedaan met allerlei partijen die normaal gesproken niet vanzelfsprekend bij elkaar aan tafel zitten en hebben onderlinge kennis en inspiratie-uitwisseling gestimuleerd. Daarbij hebben we nadrukkelijk ook de bewoners, gebruikers en (natuur)beheerders van de IJsselmeerkusten betrokken en hen niet alleen als probleem-eigenaar benaderd maar juist ook in stelling gebracht als 'kwaliteits-eigenaren en -makers'.

PRODUCTEN + MEDIA

- Een waaier met praktische en participatieve activiteiten en gespreksmethoden die breed ingezet kunnen worden bij ruimtelijke opgaven.
- Inspiratie en kennisdeling over en weer van het IJsselmeer.
- Bewustwording van de kansen die erfgoedkwaliteiten bieden bij regionale gebiedsopgaven en integrale aanpak.
- Het belang van het in een vroeg stadium inbedden van de dialoog over omgevingskwaliteit in gebiedsprocessen, met het oog op een langer termijnperspectief.
- Ook is er een [website](#) en een 10-delige [podcastserie](#).
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!
- [Verdiepend artikel](#): Leren van de Erfgoed Deal-projecten.

TIJDPAD

- In maart 2022 is ONGEZOUTEN van start gegaan op de Friese kust in Hindeloopen.
- Vervolgens landden we in Almere-Poort, Nationaal Park Weerribben-Wieden, Uitdam (2x), op het nieuwe stadsstrand van Hoorn en op de Afsluitdijk, en organiseerden we meerdere malen (luister)expedities en uitwisselingen met studenten van de UvA.
- Het project is inmiddels afgerond.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Bestuurlijk platform IJsselmeergebied
- De provincies Flevoland, Overijssel, Friesland en Noord-Holland
- Maatschappelijke partners

> INHOUDSOPGAVE

Buitengewone Leerstoel CEPRO

Oprichting van een buitengewone leerstoel voor het wetenschappelijk ontwikkelen van methodes rondom cultureel erfgoed en participatieve ruimtelijke ontwikkeling. Onderzoeken hoe kennis over onze historische omgeving en ons erfgoed kan bijdragen aan oplossingen voor hedendaagse transitieopgaven in maatschappij en ruimte.

CONTACT

- [Elyze Storms-Smeets](#)
- [Bernard Stikfort](#)

BUITENGEWONE LEERSTOEL

FINANCIERING

- € 1.160.000 totaal
- € 406.000 Erfgoed Deal
- € 754.000 cofinanciering

PRODUCTEN + MEDIA

- Living labs: landbouwtransitie, instandhouding historische rurale landschappen, circulariteit, landschapsonwerp en sociale cohesie.
- Academische- en erfgoedpublicaties
- Handreikingen voor erfgoed- en maatschappij-inclusieve transitie
- Verhalenboek: sociaal-maatschappelijk erfgoed
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Wetenschappelijke kennis ontwikkelen én delen over een ruimtelijke, ontwerpende en participatieve erfgoed-benadering (Faro).
2. Gebieds- en actorgerichte benadering vormgeven: leren van het verleden om te ontwerpen voor de toekomst.
3. Bijdragen aan een gelaagde beeldvorming van de identiteit, positie van de actoren in erfgoed en historische landschappen.
4. Twee Promotieonderzoeken:
 - a. Sociale en ruimtelijke ontwerp van de Koloniën van Weldadigheid.
 - b. Circulariteit in historische rurale landschappen.

TIJDPAD

- April 2021: Elyze Storms-Smeets (special associate professor) start.
- December 2021: start promovendi Ineke Nel en Floor van Gils.
- Voorjaar 2022: Afbakenen onderzoek en opstellen academisch onderzoeksplan, opstarten van living labs via keukentafelgesprekken. Over een periode van 5 jaar zullen we bijeenkomsten organiseren met en voor gemeenschappen, de erfgoedsector en academia.

PARTNERS + SAMENWERKING

- Kernpartners zijn de Gemeente Westerveld, Wageningen Universiteit en Stichting Cepra. Samenwerking met lokale gemeenschappen, overheden en erfgoedorganisaties.

Erfgoed Sterren

ERF
GOED
DEAL

Erfgoed in transitie: kapitaal voor ons allemaal. Met Erfgoed Sterren willen de provincie Overijssel en Het Oversticht laten zien hoe erfgoed kan bijdragen aan huidige maatschappelijke en ruimtelijke opgaven. De campagne is erop gericht de samenleving hierbij te betrekken door mensen realistische, uitvoerbare, inspirerende initiatieven te laten indienen en vervolgens die initiatiefnemers te helpen om tot realisatie te komen. Bij Erfgoed Sterren staan het bijdragen aan huidige opgaven en de mensen achter het initiatief centraal.

ERFGOED STERREN

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. In 2022 organiseren we bijeenkomsten of dragen wij bij aan bijeenkomsten om het gedachtegoed en de resultaten van Erfgoed Sterren te verspreiden.
2. De resultaten zijn tweeledig: enerzijds de ingediende plannen met genomineerden en winnaars met goede voorbeelden over hoe erfgoed bij kan dragen aan de huidige opgaven, anderzijds de ervaringen met het concept Erfgoed Sterren. Het doel is om in de toekomst met meerdere regio's Erfgoed Sterren te gaan uitvoeren. Zie ook de ['Handreiking en lessen van Erfgoed Sterren'](#).

PRODUCTEN + MEDIA

- Webinar [Klimaatadaptatie](#)
- Webinar [Sociale kwaliteit](#)
- Webinar [Vakmensen gezocht](#)
- Zie voor alle genomineerden en winnaars in de verschillende categorieën de [projectwebiste](#)
- [Podcast](#) Verborgen in het volle zicht
- [Artikel](#) in tijdschrift DEAL!

CONTACT

[Marieke van Zanten](#)

TIJDPAD

In 2022 zijn de winnaars van Erfgoed Sterren bekendgemaakt en hebben alle finalisten zowel individuele hulp als ook coaching in gezamenlijke sessies gekregen. De indienders zijn aan de slag gegaan en een deel heeft zijn project afgerond en een deel is nog bezig. Herfst 2024 wordt het project afgerond.

FINANCIERING

€ 392.000 totaal
€ 186.000 Erfgoed Deal
€ 206.000 cofinanciering

PARTNERS + SAMENWERKING

- Provincie Overijssel
- Het Oversticht

> INHOUDSOPGAVE

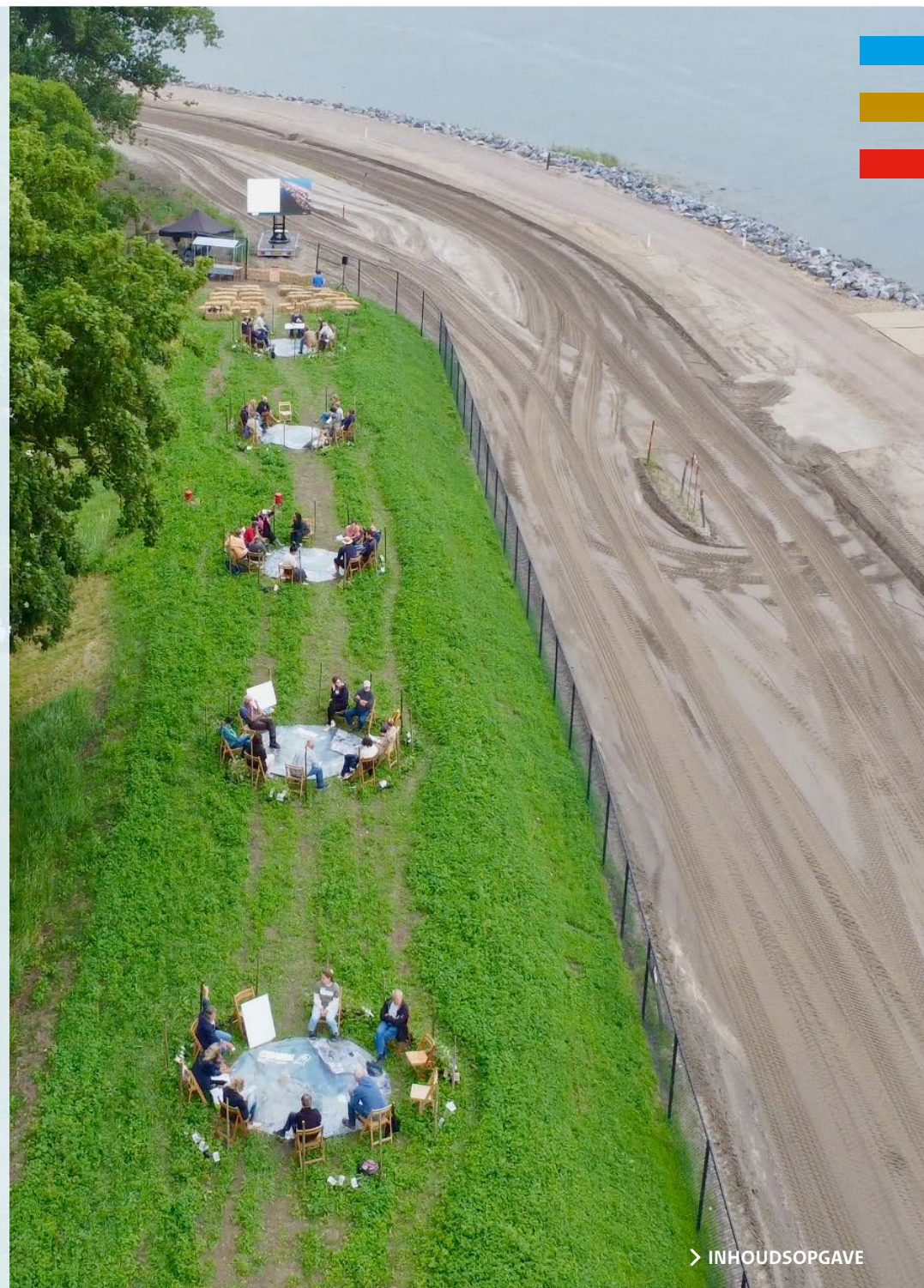
Leeromgeving

De leeromgeving van de Erfgoed Deal is de naam voor de verzameling communicatiemiddelen en activiteiten waarmee de kennis en lessen die voortkomen uit de projecten van de Erfgoed Deal worden verspreid onder de doelgroep van het programma.

Binnen de leeromgeving richten we ons enerzijds op het niveau van de projecten en hun betrokkenen; hiervoor organiseren we intervisiebijeenkomsten om informatie uit te wisselen en van elkaar te leren. Anderzijds richten we ons op systeemniveau op de uitvoeringspraktijk van de transitieopgaven die centraal staan in de Erfgoed Deal. We zijn daarbij op zoek gegaan naar de netwerken van ontwerpers, beleidsmakers en adviseurs die op de thema's werkzaam zijn en de (toekomstige) ruimtelijke ordening-specialist. Op deze manier versterken we de kennisontwikkeling en kennisdeling bij de projecten en zorgen we ervoor dat deze kennis verder wordt gebracht, doelbewust ook buiten de erfgoedsector.

Met de leeromgeving hebben we bereikt dat al tijdens het programma actief is gewerkt aan het borgen van kennis en het verspreiden hiervan. Bij het begeleiden en selecteren van de projecten is uitdrukkelijk aandacht geweest voor kennisontwikkeling. De initiatiefnemers van projecten zijn begeleid in het concreet maken van hoe deze kennis verder kan worden gebracht door bijvoorbeeld de publicatie van een essay, organiseren van een symposium en het aansluiten bij het hoger en academisch onderwijs. Het is de bedoeling om juist via de netwerken van de projecten kennis over hoe erfgoed benut kan worden voor ruimtelijke transitie buiten de erfgoedsector te laten landen.

Een 'landing' van de campagne Ongezouten. Op de dijk bij Uitdam gaan bewoners en betrokkenen met elkaar in gesprek over de dijkversterking.

Producten Leeromgeving

Webinarreeks 'Lessen uit de Erfgoed Deal' Erfgoedinclusieve leefomgeving

PODCASTS

- [‘Verborgen in het volle zicht’](#)

THEMAVIDEO'S

- [Thema Klimaatadaptatie: Monumentaal park als waterbuffer Sittard](#)
- [Thema Stedelijke groei en krimp: Renovatie schoolgebouwen Nieuwegein](#)
- [Thema Energietransitie en duurzaamheid: Zonnepanelendak Meester van der Heijdegroeve](#)

THEMAWEBINARS

- Derde reeks: [Erfgoedinclusieve energietransitie](#) (21 november 2024)
- Derde reeks: [Erfgoedinclusieve watervoering](#) (18 april 2024)
- Derde reeks: [Erfgoedinclusieve leefomgeving](#) (2 november 2023)
- Derde reeks: [Erfgoedinclusieve landbouwtransitie](#) (23 juni 2023)
- Tweede reeks: [Communicatie en erfgoed](#) (15 juni 2022)
- Tweede reeks: [Transformatiekaders](#) (14 april 2022)
- Tweede reeks: [De integrale wateropgave](#) (8 maart 2022)
- Eerste reeks: [Verduurzaming als kans bij nieuwe opgave](#) (15 april 2021)
- Eerste reeks: [De toekomst van kwaliteit in de omgevingsvisie](#) (11 maart 2021)
- Eerste reeks: [Verduurzaming cultuurhistorisch corporatiebezit: een last of een lust?](#) (15 december 2020)
- Eerste reeks: [Droogte, klimaatverandering of peilbeheer?](#) (17 november 2020)

TIJDSCHRIFT

- [DEAL!](#)

WEBSITE

- [Nieuwsbrief-archief](#)
- [Verdieping: leren van de Erfgoed Deal-projecten](#)

KERNKAARTEN

- [Kernkaartenbundel](#)

ENERGIE EN ECONOMIE
Forteiland Pampus

Pampus gaat op de schop. De unieke locatie, herkenbare architectuur en cultureel-historische waarden van Forteiland Pampus worden als inspiratiedebat teruggespoeld voor het realiseren van een nieuw circulair energiegebouw, een duurzaam energiepark, een waterzuiveringsinstallatie, bioweggever en de verduurzaming van de overige historische gebouwen en de vloer. Dit systeem kan de weg wijzen op het project oermet, te drien de fase van het zelfvoorzienende karakter van Pampus in rijk en van de herbeleving van Amsterdam, die ook was gericht op zelfvoorziening.

FINANCIERING

- Liefde voor het eiland
- Stroom van de toekomst
- Een nieuw rolfunctiegebouw

FORTEILAND PAMPUS

LEERPUNTEN + OPBRENGST

1. Bouw een ecosysteem met publieke en private partijen en formuleer een gemeenschappelijke ambitie met oog voor de individuele belangen en bijdragen.
2. Differentieer in bijdragen in de vorm van kennis, kunde en kapitaal.
3. Wees ondernemend en denk in nieuwe verdienmodellen.
4. Wees geduldig en houd altijd vast aan de ambitie als het tegger doet.
5. Communiqueer en vier bij de eerste successen voor het vergroten van draagvlak en draagkracht.

PRODUCTEN - MEDIA

- [Website](#): Pampus op de schop!
- [Podding](#): Webinars in het volle zicht!
- [DEAL!](#): Een verduurzaming, doet verduurzamen
- [DEAL!](#): In Herenstraat Pampus: Inhoudelijke verduurzaming economie
- [DEAL!](#): In Nieuwmarkt DEAL!

CONTACT

- [Tom van Rossum](#)
- [Ines Kluivers](#)

TUJOPAD
Energiepositieve Bergloode
2020-2022: Vergoemen, Financiën
2022-2023: Bouwen
Duurzaam Energiepakket:
2021-2022: Ontwerpen, vergoemen
2022-2023: Gefinancierd bouwen
Circulair Energiegebouw
2020-2022: Ontwerpen, vergoemen
2022-2023: Financiëren en bouwen

PAMPUS

PARTNERS - SAMENWERKING
Provincie Noord-Holland
• Gemeente Gooise Meren
• De Groen Amsterdamgroep
• Port of Amsterdam
• En nog vele andere partners.

INHOUDSOPGAVE

COLOFON

Erfgoed Deal
Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort

Programmabureau:
www.erfgoeddeal.nl
erfgoeddeal@cultureelerfgoed.nl

Fotocredits:
Foto voorzijde: Stichting Forteiland Pampus
Foto achterzijde: Stichting CARMABI

Disclaimer:
Ieder project is zelf verantwoordelijk
voor de inhoud van de kernkaart en
bijbehorende beeldrechten.

Versie: december 2024

